

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Katedra studií občanské společnosti

Dobrovolnictví seniorů

Diplomová práce

Autorka: **Bc. Magdalena Špačková**

Vedoucí práce: **Mgr. Tereza Pospíšilová, M.A., Ph.D.**

Praha 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 20. května 2011

Bc. Magdalena Špačková

.....

Poděkování

Ráda bych touto formou poděkovala své vedoucí diplomové práce paní Mgr. Tereze Pospíšilové, M.A., Ph.D za podnětné konzultace, cenné připomínky a vstřícnou spolupráci.

Zároveň bych chtěla poděkovat svým blízkým za jejich podporu a pochopení.

Obsah

Teoretická část.....	6
1 Úvod.....	6
2 Dobrovolnictví.....	9
2.1 Vymezení pojmů.....	10
2.2 Dobrovolnictví v sociálních službách v ČR.....	14
3 Senioři.....	16
3.1 Pohled společenský a občanský.....	16
3.2 Pohled demografický a ekonomický.....	23
4 Teorie motivací k dobrovolnictví.....	27
5 Dobrovolnictví seniorů v zahraničí.....	28
Empirická část.....	41
6 Kvalitativní výzkum dobrovolnictví seniorů.....	41
6.1 Metodologie.....	41
6.2 Analýza kvalitativního výzkumu.....	45
8 Závěr.....	69
Použitá literatura a zdroje.....	74
Seznam příloh.....	78
Příloha č. 1 Kategorie, kódy kvalitativního výzkumu.....	78
Příloha č. 2 Organizace pro seniory.....	82
Slovník důležitých pojmů.....	86
Rejstřík.....	87
O autorovi.....	88

Abstrakt

Dobrovolnictví seniorů nemá na pozadí české občanské společnosti prozatím příliš jasné kontury. Tato práce přináší jasnější představu o dobrovolnictví seniorů v České republice, s přihlédnutím k českým a zahraničním výzkumům nastiňuje možnosti inspirace pro jeho rozvoj a větší povědomí obyvatelstva. Ve druhé části práce jsou představeny výsledky kvalitativního výzkumu, který byl proveden na vzorku dobrovolníků seniorů v sociálních službách v Praze.

Klíčová slova

Senior, dobrovolník, dobrovolnictví, aktivní stárnutí, občanská společnost, bariéry – podněty dobrovolnictví, demografické stárnutí populace

Abstract

Senior's volunteerism in the Czech Civil Society's background does not have clear contours so far. This thesis brings a clearer idea about senior's volunteerism in the Czech Republic. It outlines the possibilities for development of senior's volunteerism and better knowledge in Czech and foreign research. The second part of the thesis shows the results of a qualitative research which was realized on the sample of volunteering seniors in the social services in Prague.

Key words

Senior, volunteer, volunteerism, active aging, civil society, barriers – incentives of volunteerism, demographic aging of population

Teoretická část

1 Úvod

Formální dobrovolnictví má v české společnosti poměrně dlouhou historii. Setkáváme se s ním již v 19. století v období Národního obrození, v období vzniku první Československé republiky a nepostradatelnou roli mělo i během revoluce v roce 1989. Ve spojitosti se čtyřicetiletým komunistickým režimem získalo nálepku činnosti, která minulý režim podporovala nebo mu přinejmenším neodporovala (nejznáměji asi v podobě povinně nepovinných brigád). Proto získalo po revoluci v roce 1989 jistý punc nedůvěryhodné činnosti, nebo přinejmenším činnosti s nejasným obsahem. Naopak neformální, „neinstitucionalizované“ dobrovolnictví mělo mnohem více příležitostí k rozvoji a bylo mezi lidmi více rozšířené, zvláště ta uskupení, která existovala ilegálně. Během komunistického režimu existovaly oficiálně organizované skupiny (kulturní, sportovní, zájmové), ale všechny pod hlavičkou Národní fronty. I z tohoto důvodu mělo formální dobrovolnictví po revoluci 1989 „trnitější“ cestu k tomu, aby se dostalo zpět do povědomí lidí jako činnost, která je občanské společnosti vlastní, v případě České republiky samozřejmě ve spojitosti se znovuvytvářením aktivní občanské společnosti jako takové.

O formálním dobrovolnictví je v současné době poměrně hodně slyšet. Rok 2011 je dokonce Evropským rokem dobrovolnictví. Tento typ dobrovolnictví je v České republice převážně umožňován skrze nestátní neziskové organizace (NNO), občanský sektor, který se pohybuje mezi trhem (komerčním sektorem) a státem. „Občanský sektor chápeme jako prostor mezi státem, státními institucemi, trhem, ziskovými soukromými společnostmi a jednotlivými občany nebo skupinami občanů, prostor mezi občanem nebo rodinou a společností. Představuje formy činností, které většinou mohou fungovat nezávisle na státu a jeho mocenských orgánech. Občanský sektor tvoří „neziskové organizace, které jsou formou dobrovolného sdružování občanů sdílejících společné hodnoty a ochotných spolupracovat na společném díle“. (Potůček, 1997, s. 52 In Definice neziskového sektoru. s.4) Dle definice H.K. Anheiera a L.M. Salamona tvoří občanský sektor „...organizace, které jsou soukromé, tj. oddělené od státu, mají neziskový charakter, tj. nevracejí zisk svým vedoucím pracovníkům nebo „majitelům“, jsou samosprávné, tj. zásadně rozhodují o svých vlastních záležitostech, a dobrovolné, tj. členství v nich není vyžadováno zákonem a získávají do určité míry dobrovolnou podporu v podobě dobrovolné práce nebo financí“.

(Definice neziskového sektoru. 2005. s. 4)

Neziskové organizace se snaží zapojit do své činnosti dobrovolníky a faktem je, že mnohé z nich by bez dobrovolníků nebyly schopné fungovat. Mezi mladými lidmi je termín dobrovolnictví poměrně rozšířen a je rozšířeno i povědomí o tom, jak se dobrovolníkem stát. Senioři, vzhledem i ke svým technickým znalostem a někdy i slabším sociálním vazbám, nemají dostatečné informace o dobrovolnictví ani možné sebeuplatnění. Tento fakt souvisí s tím, že na seniory se mnohdy pohlíží jako na skupinu obyvatel, která nemá co nabídnout a současně ona sama si tolik nevěří a cítí se určitým způsobem odstrkována. Možná i proto snaha společnosti informovat seniory o jejich možnostech v mnoha směrech pokulhává.

Neziskové organizace nemají za cíl pouze poskytovat veřejně prospěšné služby, ani vyplňovat mezeru mezi veřejným a soukromým sektorem, ale mají i funkci a poslání v tom, aby posilovaly pocity sounáležitosti, solidarity, důvěry, komunikace, aby vytvářely vlastní „sociální kapitál“ společnosti. To jde samozřejmě ruku v ruce s úrovní demokracie státu.

Vzhledem ke stárnutí populace se politiky států v rámci národních strategických plánů budou muset více zaměřit na seniory, zdraví a aktivní stárnutí, a tím je zapojit do fungování společností. V souvislosti s rozvojem formálního dobrovolnictví pak můžeme očekávat jasně pozitivní dopady jak na sociální, společenské rovině, tak na rovině ekonomické.

Demografický vývoj v České republice, stejně jako v celé Evropě časem povede k navyšujícímu počtu lidí starších 65 let. Politiky států by se tedy měly začít na tento fakt adaptovat, adaptovat se na nové demografické podmínky a podporu aktivního prožívání vyššího věku. V České republice je v poslední době často diskutován problém špatné zaměstnatelnosti lidí starších 50 let a programy, které se věnují seniorům jsou převážně zaměřovány na zdravotní a sociální služby, zájmové činnosti, nikoli už tolik na aktivní participaci seniorů na veřejném životě. Tento přístup jako takový možná mnohdy podporuje ustálený pohled na seniory jako na skupinu, která nemá společnosti co nabídnout.

Cílem diplomové práce je nahlédnout do aktuální situace formálního dobrovolnictví seniorů v České republice, zjistit, jak senioři dobrovolnictví vnímají, jakou má hodnotu v jejich životě a následně se pokusit najít podobnosti či odlišnosti s dobrovolnictvím seniorů v pojetí vybraných zahraničních výzkumů ze Západní Evropy, Austrálie a Spojených Států Amerických.

V první, teoretické části zdůrazním význam dobrovolnictví na poli občanské společnosti, vymezím základní tematické pojmy (dobrovolnictví, dobrovolník, dobrovolnictví v sociálních službách) a legislativní rámec, nastíním situaci seniorů v ČR, jak z pohledu ekonomického a demografického, tak z pohledu společenského a občanského v rámci dvou vybraných výzkumů v ČR. Dále pak shrnu základní teorie motivací k dobrovolnictví. V závěru první části představím zahraniční výzkumy z oblasti dobrovolnictví seniorů, které se celkově zaměřují na aktivní postoj stárnoucí populace v roli dobrovolníků.

Ve druhé části diplomové práce představím kvalitativní výzkum, rozbor a analýzu sedmi rozhovorů s dobrovolníky seniory a z nich vyvozené závěry. Druhá část práce měla za cíl zjistit hodnotu dobrovolnictví v životě seniorů, co pro ně osobně dobrovolnictví znamená a jaký byl prvotní impuls k této činnosti. Práce neměla za cíl odhalovat motivace dobrovolníků a přiřazovat je k psychologickým a sociologickým motivačním teoriím, šlo pouze o to zjistit, co dobrovolníky vedlo k rozhodnutí dobrovolníkem se stát, s přihlédnutím k jejich celoživotnímu postoji k aktivnímu životu.

2 Dobrovolnictví

Jak už bylo nastíněno v úvodu rozvoj dobrovolnictví a jeho místo ve společnosti souvisí přímo s rozvojem občanské společnosti jako takové.¹ Na poli české občanské společnosti, pokud hovoříme o dobrovolnictví formálním, se setkáváme s dobrovolnictvím provozovaným a organizovaným převážně skrze nestátní neziskové organizace (NNO).² V této souvislosti je důležité zmínit i dokumenty, které jednak podporují, ale i přímo podněcují k dobrovolné činnosti.

Všeobecná deklaráce o dobrovolnictví je stěžejním a základním mezinárodním dokumentem v otázce dobrovolnictví, podobně listina základních práv a svobod v demokratickém státě. V českém právním řádu po roce 1989 je důležitým zákonem zákon č. 83/1990 Sb. o sdružování občanů, který umožňuje lidem se svobodně sdružovat, zakládat spolky, sdružení, svazy, hnutí apod. a sdružovat se v nich. Důležitým faktem je, že nikdo nesmí být k účasti ve sdružování nucen, ani k činnostem souvisejícím s činností sdružení.

Všeobecná deklaráce o dobrovolnictví má v otázce práva na sdružování a rovnosti občanů velmi podobnou náplň jako výše uvedené dokumenty. Zdůrazňuje posilování zájmu o druhé, službu druhým lidem, i vlastní seberealizaci a lidský potenciál. Deklarace byla schválena mezinárodní správní radou IAVE – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí - na 16. světové konferenci dobrovolníků, konané v Amsterdamu, v Nizozemí, v lednu 2001, v Mezinárodním roce dobrovolníků. (<http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi/>)

Význam dobrovolnictví pro dobrovolníka samotného je hned v několika bodech. Dobrovolník se realizuje, má možnost „předvést“ své schopnosti a dovednosti, posiluje své sebevědomí. Dalším významem je získání nových zkušeností, kvalifikačních předpokladů, ale i nových kontaktů, přátel, udržení sociálních dovedností.

Na rozdíl od zahraničí, dobrovolnictví v ČR na společenské prestiži nepřidává.

V povědomí lidí nemá dnešní dobrovolnictví zcela jasné kontury. „...většina obyvatel se

¹ „V českém veřejném i odborném diskurzu občanská společnost obvykle znamená pozitivní sdružování občanů, které je nezávislé na státu, přispívá k rozvoji občanských hodnot a sociálního kapitálu a je vůči demokracii jako společenskému režimu v podstatě konstruktivní. Na rozdíl od definice Indexu se jiné typy sdružování a aktivity občanů jako součást občanské společnosti obvykle nevnímají a spadají do aktivit v příhrádkách extremismus, nacionalismus, rasismus nebo nezákonná činnost“. (Vajdová, 2005. s. 22)

² „Definice nestátních neziskových organizací v České republice je odvozena od právní subjektivity: občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy, církevní právnické osoby“. (Definice neziskového sektoru. 2005. s. 10)

domnívá, že dobrovolnictví je jen jakousi chatrnou náhražkou za selhávající státní aparát. Dokonce i věda často pohlíží na dobrovolné organizace jako na nepodstatný doplněk státu a komerčního sektoru.“ (Šormová, 2006, s. 14)

Další pohled na dobrovolnictví je ovlivněn komunistickým režimem, kdy se na dobrovolnou práci pohlíželo spíše jako na „demonstraci loajality vůči režimu“. „...dobrovolná práce za socialismu byla vnímána spíše jako práce pro režim než pro dobrovolné organizace“. (Frič, 2001, s. 61)

Dobrovolnictví v ČR nemůže mít pravděpodobně ještě takovou prestiž jakou má v zahraničí, jelikož tato činnost je v povědomí veřejnosti velmi málo. I z tohoto důvodu je třeba ho více propagovat a dávat o této činnosti vědět v nových spojitostech, bez souvislostí k minulému režimu.

Význam dobrovolníka pro organizaci tkví zejména v tom, že se může věnovat práci, na kterou nemají zaměstnanci čas anebo energii. Tento fakt je patrný jak v dobrovolnické službě dlouhodobé, tak v jednorázových akcích. Dalším důležitým faktem je, že dobrovolníci pracují zadarmo, tedy šetří organizaci za odvedenou práci peníze. Neméně důležitá je dobrovolníková invence a nápaditost, která může mít pro organizaci nezanedbatelný přínos.

Význam dobrovolnictví pro společnost je zejména v podpoře aktivní občanské společnosti, aktivního zapojení občanů do tvorby jejich vlastního životního prostoru. Jedním z cílů rozvoje dobrovolnictví je posílení sociální soudržnosti, sociálních vazeb a solidarity.

2.1 Vymezení pojmů

Dobrovolnictví jako veřejně prospěšná činnost se všeobecně chápe jako ochota člověka dát část svého času, sil, zkušeností ve prospěch potřebné organizace nebo člověka, bez přímé přátelské nebo jiné vazby. Jak již bylo uvedeno výše, z dobrovolné činnosti má přínos jak její příjemce, tak dobrovolník, kterému přináší nové přátelské vztahy, nové zkušenosti, dovednosti i uspokojení.

Dobrovolníky najdeme nejčastěji v nestátních neziskových organizacích, které po roce

1989 kromě obnovy své činnosti rehabilitují také dobrovolnictví, jako jednu z občanských činností, která je v řadě zemí světa považována za samozřejmou součást života. Je třeba připomenout, že dobrovolnictví má v českých zemích bohatou tradici. V současné době začínají alespoň některé organizace dobrovolnictví více organizovat, jejich management se zlepšuje, profesionalizuje, dobrovolnictví koordinují konkrétní zaměstnanci, jednoduše proto, že si důležitost role dobrovolníka uvědomují. Systém dobrovolnické činnosti potenciální dobrovolníky může velmi jednoduše odradit nebo naopak přilákat a odvíjí se od něho často i dlouhodobá nebo naopak krátkodobá činnost dobrovolníka. (Tošner, 2008)

Profesionální vedení dobrovolnické činnosti je pro organizace jednoznačně přínosem. Dokáže dobrovolníka přivést a udržet, přispívá k propagaci organizace, otevření se okolnímu světu a podpoře myšlenky vzájemné pomoci lidí mezi sebou. Všechny tyto faktory jsou velmi důležité, nicméně v první řadě záleží na motivaci dobrovolníka samotného, jeho přístupu a samozřejmě i respektování konkrétních pravidel organizace. Dobrovolná činnost je v první řadě nenucená. (Tošner, 2008)

Vzorce dobrovolnictví se procesem modernizace mění. Důležitým dopadem modernizace na dobrovolnictví je jeho individualizace, tedy dobrovolnická činnost, která se nutně neváže na členství v organizaci. Tím není ovlivněna míra dobrovolnictví, ale spíše jeho forma, která nabízí větší flexibilitu a mobilitu. Pro nové dobrovolníky je tedy charakterističtější příležitostný a krátkodobý styl dobrovolnictví. Také se klade důraz na činnost, kterou dobrovolník vykonává a kterou si vybírá sám, dle svého zájmu a zaměření. Je pro něho důležitější jakou činnost vykonává, než pro jakou organizaci pracuje (Frič, 2010)

Dobrovolné činnosti se mohou dělit podle několika kritérií – podle hlediska časového (dlouhodobé, krátkodobé, jednorázové), oblasti společenského života (zdravotní a sociální, humanitární, oblast lidských práv, vzdělávání, životního prostředí, sport, kultura), jakým způsobem vzniká („zdola nahoru“, „shora dolů“), podle role, jakou hraje

v organizaci (hlavní forma činnosti, součást práce organizace, doplňková činnost). Asi nejznámější dělení dobrovolné činnosti je na dobrovolnou občanskou výpomoc, dobrovolnictví vzájemně prospěšné, dobrovolnictví veřejně prospěšné a dobrovolná (dobrovolnická) služba. Za jednodušší a hlavně pasivní formu dobrovolnictví je označováno dárcovství.

Dobrovolná činnost se může odehrávat v jakékoli oblasti společenského života. Nejznámější a jednou z nejdůležitějších charakteristik dobrovolnictví a dobrovolné činnosti je, že je neplacená, vědomá a svobodně zvolená. Neplacenou činností je míněno ne-finanční ohodnocení, tedy mzda či plat. Odměna či ohodnocení dobrovolníků jsou naopak velmi důležité a žádoucí. Jednou z nejzákladnějších a nejdůležitějších odměn je poděkování. Různé neziskové organizace mají různé formy poděkování a odměňování (např. vzdělávací kurzy, proplácení cestovného, ubytování, jídlo, apod.). (Šormová, 2006)

Z dnešního pohledu je také velmi důležitý fakt svobodně zvolené dobrovolné činnosti, která do roku 1989 nebyla samozřejmostí. Před rokem 1989 existovalo pro dobrovolnou činnost označení tzv. „dobrovolných brigád“ které se vykonávaly během studia či v zaměstnání ve spojení s tehdejší ideologií. „Éra socialismu se vyznačovala zideologizovaným typem „dobrovolné práce“. Všichni alespoň občas museli povinně pracovat ve prospěch socialismu bez nároku na mzdu. Tak se dobrovolná práce v očích běžného občana rovnala buď práci pod politickým nátlakem, anebo „podlézání režimu“ v zájmu budování vlastní kariéry. Základním rysem toho, čemu se za socialismu říkalo „dobrovolná práce“ byla neautentičnost.“ (Frič, 2001, s. 61)

Dobrovolnická služba je definována zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon ukotvuje termíny dobrovolník, dobrovolnická služba, vysílající a přijímající organizace. Upravuje také pozici dobrovolníka, povinnost uzavírat s ním smlouvu, tím ho „chránit“, nábor a evidenci dobrovolníků, přípravu a výkon dobrovolnické služby, a tím poskytovat určitou formu jistoty příjemcům služby. Zákon představuje ucelený, vzájemně provázaný systém podmínek, jejichž splnění umožňuje občanským sdružením, obecně prospěšným společností, církvím a náboženským společností a

jejich právnickým osobám dosáhnout na udělení akreditace pro oblast dobrovolnické služby. Z možnosti získat akreditaci jsou vyloučeny nadace a nadační fondy. Udělování akreditací spadá do působnosti Ministerstva vnitra. Akreditace, dle výše popsaných stanovisek, je svého druhu „značkou kvality“ - garancí, že organizace s akreditovaným projektem všem svým partnerům působícím v akreditovaném režimu zajišťuje služby ve standardní kvalitě. Akreditace je udělována na 3 roky. Neziskové organizace, kterým je akreditace udělena, mohou následně žádat u Ministerstva vnitra o dotace na organizování dobrovolnické služby. (zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě; www.mvrc.cz). Nicméně dobrovolník může působit i v organizaci, která akreditována není.

Dobrovolník

„Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti.“ „Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen“. (Šormová, 2006, s.11)

Dobrovolníkem se může stát téměř každý člověk, který je ochoten věnovat činnosti svůj čas a energii. Záleží pak na organizaci, jakým způsobem dobrovolníky vybírá a následně přijímá. Je důležité na konkrétní činnosti umět odhadnout dovednosti, znalosti a vlastnosti dobrovolníka a v případě potřeby dělat výběrová řízení. Výběrová řízení na konkrétní činnost mají sloužit k tomu, aby organizace rozpoznala vhodného kandidáta, aby se možnosti dobrovolníka nerozcházel s potřebami organizace. Tomuto by měla předcházet jasná představa a definování činnosti, která bude po dobrovolníkovi žádána.

Dobrovolníkem se člověk může stát buď tak, že chce být dobrovolníkem a nezáleží mu tolik na oblasti, v které by chtěl působit. Pak si většinou hledá organizace, které pracují s dobrovolníky a vysílají je do konkrétních organizací. Nebo se lidem naskytne možnost v konkrétní organizaci jako dobrovolník působit. To bývá většinou přes přátele, známé, kteří už jako dobrovolníci v této organizaci působí nebo je jim organizace známa jako taková.

Na druhé straně je důležitý i fakt, jaké prostředí, přístup a atmosféru organizace dobrovolníkům nabízí k tomu, aby si je „udržela“.

2.2 Dobrovolnictví v sociálních službách v ČR

Dobrovolnictví v sociálních službách upravuje zákon o dobrovolnické službě a zákon o sociálních službách. Zákon o dobrovolnické službě upravuje podmínky, za kterých stát podporuje dobrovolnickou službu. Zákon o sociálních službách upravuje postavení dobrovolníků působících v sociálních službách, v rámci akreditačního režimu. Uvádí, že dobrovolníci v sociálních službách působí, a to za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem (zákonem o dobrovolnické službě). Dobrovolníci nejsou profesionálními, odbornými pracovníky, nevykonávají činnost v pracovněprávním vztahu a nevykonávají stejnou náplň jako sociální pracovníci zařízení a ostatní zaměstnanci. Nevztahuje se na ně tedy např. povinnost speciálního vzdělání, která by byla překážkou jejich dobrovolnictví. Dobrovolníci by měli působit dle pravidel, které poskytovatel definuje (standard sociální služby č. 9 – Personální a organizační zajištění služby) a dle občanského zákoníku.

Službu odborně garantuje sociální pracovník a supervizor, pod jejichž vedením dobrovolník pracuje, činnost dobrovolníků při poskytování sociální služby a práce s nimi odpovídá podmínkám akreditace MVČR a zákonu o dobrovolnické službě. Systém práce s dobrovolníky je založen na jejich vyhledávání, kontaktování, prověření, rozhodnutí o přijetí, sepsání smlouvy, následném proškolení, supervize a eventuelním ukončení činnosti.

Vzhledem k tomu, že zákon o dobrovolnické službě upravuje pouze činnost pod akreditovanou organizací, dobrovolník, který působí mimo akreditační režim, se řídí vnitřními pravidly organizace, dle standardu kvality sociálních služeb č. 9 – Personální a organizační zajištění služby.

Dobrovolnictví v sociálních službách je praktikováno v pobytových zařízeních sociálních služeb, v rámci pečovatelských a asistenčních služeb, v azylových domech pro matky s

děťmi, denních stacionářích, chráněných dílnách, hospicích, domech na půl cesty.

(zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách; standard sociální služby č. 9; zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě)

3 Senioři

V české právním řádu termín senior nenajdeme. Setkáváme se zde s pojmy důchodce či „starý občan“. Převážná většina obyvatel starších 60 let je ekonomicky neaktivní, neboli starobních důchodců. Důchodové pojištění pro případ stáří, invalidity a úmrtí upravuje zákon č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Za seniory, tedy starší a staré občany a jejich přiznání starobního důchodu je podle ČSSZ považován ten, kdo dosáhl určitého, stanoveného věku a během svého života byl plátcem pojištění (důchodového věku, popř. věku od něho odvozeného nebo 65 let). Zákon č. 155/ 1995 Sb. o důchodovém pojištění dále definuje důchodový věk a potřebnou dobu pojištění pro nárok na starobní důchod. U žen narozených před rokem 1968 je rok odchodu do důchodu závislý i na počtu porozených dětí. Hranice odchodu do důchodu se pohybuje od 53 do 65 let. Ovšem u občanů narozených po roce 1968 je u mužů stanoven odchod do důchodu v 65 letech, u žen od 62 do 65 let, zde se nezohledňuje porození více jak 4 dětí, ani není rozdíl mezi ženou, která porodila jedno dítě a která je bezdětná.

(<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>)

„Česká správa sociálního zabezpečení v roce 2010 eviduje 2 220 221 starobních důchodů.

Přitom penzistů starobních i osob pobírajících důchody invalidní a pozůstalostní evidovala ČSSZ celkem 2 792 060. Těm Česká správa sociálního zabezpečení k 31. lednu 2010 vyplácela celkem 3 419 486 důchodů“. (<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>)

3.1 Pohled společenský a občanský

Aktivní stárnutí je pojem, který v sobě nese hledání vhodné náplně života, hledání nové role, snahu o smysluplné trávení volného času, snahu o seberealizaci a uplatnění se ve společnosti.

Aktivní seniory a dobrovolníky seniory například představují nedávné české výzkumy „*Senioři vítáni*“ z roku 2007-2008, který připravila Open Society Found a „*50 + Aktivně*“ z roku 2010, který zrealizoval Respekt institut, o.p.s. Oba výzkumy se zaměřily na generaci českých seniorů a jejich možnosti aktivně trávit stáří, jak pro ně samotné, tak v aktivním působení ve společnosti a tím mnohdy vyvrátit tvrzení, že senioři už nemají společnosti co nabídnout.

Projekt „*Senioři vítáni*“ vznikl proto, aby podpořil programy zaměřené právě na vytváření nabídek pro uplatnění aktivních starších lidí formou dobrovolných aktivit a současně jejich podílení se na veřejném životě. Bylo podpořeno 13 programů v rámci knihoven, neziskových organizací, ale např. i obcí, které seniorům zprostředkovaly možnost být aktivní, seberealizovat se a současně přispívat k veřejnému životu.³ Jednalo se např. o využití spisovatelského potenciálu seniorů k psaní průvodce o regionu, s přispěním jejich vlastních vzpomínek, mapování památek ve městech a jejich okolí, v rámci knihoven se senioři podíleli na pořádání a lektorování kurzů, seminářů, výtvarných dílen či přednášek pro děti i pro dospělé, apod.

Dalším důležitým přínosem bylo představit seniory nikoli jako pasivní příjemce zdravotních a sociálních služeb, ale jako aktivní účastníky na rozvoji občanské společnosti a možností systematictější práce s nimi. V závěrečných zprávách všech projektů se opakovala některá fakta ze studií, která krátce shrnu.

V otázce oslovení k účasti v dobrovolnických programech se jako nejefektivnější pro

³ „Město v mé paměti“, „Senioři v komunitní knihovně“, „Jsem senior na Sedlčansku a mám zkušenosti. Zn.Chcete je využít?“, „Památky – nedílná součást krajiny“, „Společně pro město“, „Nejaktivnější senioři budou v Krásné Lípě“, „Pomoc seniorů při záchraně školních zahrad“, „Zkušenosti pro Podblanicko“, „Dřevěnka – prostor aktivních činností“, „Štafeta znalostí a zkušeností – Senioři mladším generacím a dětem ze sociálně slabých rodin Frýdlantska“, „Aktivní senioři – nezbytná součást hospicové péče“, „Seniorské dobrovolnictví jako vzájemně prospěšná služba“, „Dokud mohu, pomáhám!“.

získání seniora osvědčil přímý kontakt. Ačkoli proběhly informace o programech i např. v regionálních médiích, skrze plakáty, letáčky, osobní kontakt a přímé oslovení v seniorských spolcích, klubech a domovech pro seniory se ukázalo jako nejefektivnější. Jednomu z programů se také osvědčil senior, který byl přímo zapojen do příprav projektu a který následně do programu přiváděl své vrstevníky. Přímý kontakt se ukázal jako nejvhodnější proto, že senioři potřebují k projektu, i k realizátorům získat důvěru a ujistit se v tom, že je organizace opravdu chtějí a potřebují.

Individuální a citlivý přístup k seniorům se v závěrečných zprávách také často objevoval. Byla zdůrazněna empatie, trpělivost, důležitost motivace seniorů, veřejná pochvala, poděkování, uznání práce. Také byl zdůrazněn respekt k seniorským aktivitám, jejich časovým možnostem a samozřejmě psychické a fyzické kondici.

Všechny programy uvedly přínosy dobrovolné činnosti seniorů na několika stranách. Byl to jednoznačně aktivizační prvek pro seniory, dobrý pocit seniorů z toho, že jejich zkušenosti, vzdělání jsou důležité pro realizaci nejen jednorázových projektů, ale i do budoucna pro komunitu, region, společnost.

Dalším přínosem byla jak propagace organizace, jejich aktivit, tak i upozornění na místa, v kterých programy proběhly. Důležitým přínosem byl změněný pohled veřejnosti na seniory z domovů pro seniory, kteří se programů účastnili a kteří tak vyvrátili zasetá klišé o pasivních příjemcích služeb. V souvislosti s organizacemi to také mimo jiné umožňuje rozšířit nabídku služeb a programů, v rámci kterých senioři působí .

Slabá stránka, která z výzkumu vyplývá je neochota zavazovat se organizacím písemně, „slibovat“ pravidelnou a dlouhodobou účast. Tato byla zmiňována ve spojitosti jak s vlastní ne-sebedůvěrou, tak i ve spojitosti s další vytížeností (hlídání vnoučat, zájmy, práce na zahradě, apod.) a potřebou plánovat věci více dopředu. U každého seniora bylo také důležité určit, co přesně se od něho očekává, dát mu konkrétní roli. O předpřipravené aktivity, v rámci zadaných programů, měli senioři zájem. S menším zájmem se setkaly

činnosti, které znamenaly užší kontakt se starými nebo nemocnými lidmi.

Programy mají zájem v započatých činnostech pokračovat i nadále, ale většina z nich získala celkově méně dobrovolníků, než předpokládala. Jedním z plánů do budoucna, který je během na dlouho trať, je získat více pravidelných dobrovolníků. Nicméně s dostatečným počtem dobrovolníků pro nárazové nebo jednorázové akce neměly zúčastněné organizace problém. (*Senioři vítáni*, Sborník případových studií. Připravila Open Society Fund Praha za finanční podpory Nadace České spořitelny, vydala Otevřená společnost, o.p.s. 2008)

Projekt Respekt institutu o.p.s. „50+ aktivně“ (*„Podpora zaměstnanosti a využití volného času seniorů – lidí v předdůchodovém a důchodovém věku, ve věku 50+“*) byl realizován v dubnu až květnu 2010 a měl za cíl identifikovat potřeby a zájmy českých seniorů. Jednalo se o rozsáhlý sociologický výzkum, který obsahoval hloubkové rozhovory s personalisty, pracovníky úřadů práce, psychology, sociálními pracovníky organizací nabízející speciální služby pro seniory, proběhlo 5 skupinových diskusí s dotázanými staršími 50 let, pracovníky neziskového sektoru a personalisty a také dotazníkové šetření 2020 osob ve věku 50 – 74 let. Projekt v České republice byl uskutečněn v partnerství dobrých praxí v Řecku, Německu a Švédsku, zemí, které nabízejí bohatou inspiraci k přístupu k aktivnímu stárnutí.

Výzkum si za cíl kladl představit životní spokojenost seniorů, ekonomický pohled (výhody, nevýhody na trhu práce, nezaměstnanost, podporu zaměstnanosti), dobrovolnictví seniorů.

Otázku z ekonomického pohledu zmíním v následující podkapitole. Zde se zastavím u životní spokojenosti a dobrovolnictví.

Životní spokojenost seniorů je velmi spojená s finanční otázkou a obavami o finanční situaci v důchodu. Jako nejspokojenější vyšli z výzkumu lidé ještě ekonomicky aktivní. Dalším souvisejícím faktorem je zdravotní stav a fyzická kondice seniorů, čím lépe se senior cítí a je zdravý, tím je samozřejmě spokojenější. Životní spokojenost také souvisí s

využitím volného času, kde se ukázaly jako důležité faktory – mít s kým trávit volný čas, dostatek či nedostatek volného času, také dostatek finančních prostředků, aktuální zdravotní stav.

V otázce dobrovolnictví, dobrovolných činností v ČR jsou senioři nejvíce zapojeni do zájmových sdružení, která poskytují aktivní trávení volného času a setkání s vrstevníky. Do dobrovolnictví by se s velkým zájmem zapojilo 21% dotázaných a nakloněno mu je 40% respondentů. Největší zájem byl projeven o veřejně prospěšné aktivity (35%), veřejné aktivizaci (34%), aktivity zaměřené na seniory (32%) a nejméně byl projeven zájem o aktivity zaměřené na práci s mládeží.

Projekt se rovněž zabývá zahraničními dobrými praxemi v oblasti dobrovolnictví seniorů a inspiruje se jimi.

Německý program „*Iniciativa stáří*“ spadá pod Ministerstvo pro rodinné záležitosti a stojí na třech pilířích, programech – *Aktivní stáří*, *Dobrovolníci všech generací*, *Stáří jako tržní faktor*. Dobrovolnická služba všech generací byla zahájena v roce 2009 s heslem „závazky vytváří mosty“ a cílem bylo vystavět a rozvíjet udržitelné závazné struktury služeb pro všechny generace. Tedy principem reciprocity nabízet v regionech služby jak seniorům, tak mládeži, dětem a všem ostatním, kteří se do projektu budou chtít a budou potřebovat zapojit. Např. program *Jakob* funguje na vzájemné nabídce a poptávce v oblasti pomoci, asistence, prospěšných aktivit v obcích a regionech. Všechny projekty fungují na mezigenerační spolupráci a tím podporují solidaritu a sociální soudržnost ve společnosti. Do projektu jsou zapojeny jako partneři národní i místní zastupitelstva, iniciativy, vzdělávací centra, neziskové organizace, které vytvářejí národní dobrovolnickou síť. Organizace se v regionu „sít'ují“, pořádají debaty, semináře, vydávají brožury s dostupnými službami v regionech. Podobně fungují programy *Seniorpartner in school*, kde senioři fungují jako mediátoři ve školách a *Europa Lighthouse* - „Mladí se učí od starších a staří od mladých“.

Projekt *SEVEN* je mezinárodním projektem 29 organizací, které podporují výměnu dobrovolníků z řad seniorů nejen neziskových organizací, ale i místní správy, vzdělávacích center apod. Program směřuje k vytvoření „European Wide Space“ - Evropského širokého prostoru, tedy sítě dobrovolnických organizací, které si budou moci navzájem vyměňovat informace ohledně vedení projektů, vzdělávání dobrovolníků, metodiky, vzájemných výměn dobrovolníků v programech, možnostech propojení státních institucí, NNO, místních samospráv, univerzit, apod., dále znalostí, praxe, zefektivnění a vedení programů, ale i např. výměnu informací mezi seniory skrze internetová fóra.

V České republice probíhá od roku 2009 projekt „*Senioři sobě*“, který byl iniciován policejním ředitelstvím Jihomoravského kraje, ale v současnosti probíhá ve všech 14 krajích ČR, vždy ve spolupráci s krajským ředitelství Policie daného kraje.

Cílem projektu je pozitivně působit na seniory, přátele a spoluobčany v jejich okolí tak, aby v maximální možné míře nedocházelo k podvodům, krádežím a násilí na nich páchaných a zvýšilo se jejich právní povědomí. Senioři jsou skrze letáky a články v médiích informováni a upozorňováni na možná rizika. V rámci tohoto projektu také fungují tzv. „kurýři prevence“, senioři, kteří jsou vyškoleni a oslovují a informují své vrstevníky o možných nebezpečích. Projekt chce podpořit aktivitu samotných seniorů chránit sebe sama. („50+ aktivně“, Respekt institut o.p.s., Bočková L., Havrdová E., Vojtková M.)

V České republice se zaměřují na oblast seniorů organizace, sdružení, nadační fondy, nadace, webové portály a periodika, která umožňují této cílové skupině využít i důchodový věk aktivně sám pro sebe ve formě volnočasových aktivit, vzdělávání, sportu, kultury. Kromě těchto oblastí mají senioři skrze organizace, webové portály, telefonní linky pro seniory možnost získat i poradenství ze zdravotní a sociální tematiky a možnost odkázání na konkrétní zařízení nebo instituce.⁴

Portálové weby se převážně věnují možnostem volnočasových aktivit a poradenské činnosti. Mezi volnočasové aktivity řadím nejen sport, vzdělávací kurzy, kurzy na počítači

⁴ V příloze č. 2 této práce je uveden seznam organizací a webových portálů a telefonních linek zaměřujících se na seniory.

a práce s internetem, tréninky paměti, univerzity třetího věku, ale např. i diskuse, přednášky, hromadně i individuálně pořádané zájezdy, exkurze, návštěvy divadelních představení, koncertů apod.

Poradenské služby se orientují na sociální a zdravotní otázky, ale i na finance a možnost zaměstnání. Ze sociální oblasti se jedná např. o informování o konkrétních dopadech reforem zákonů, o možnostech sociální pomoci, sociálních služeb, ze zdravotní oblasti jsou to především články na zdravotnická témata, která jsou v seniorském věku aktuální, kontakty na konkrétní instituce a zařízení s tím související.

Všechny internetové portály informují seniory o aktuálních akcích a stavech z oblasti společenské, zdravotní a sociální.

Občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, ale i církevní organizace mají povětšinou široký záběr a věnují se obsáhle podobným a stejným oblastem jako internetové portály, s tím rozdílem, že do těchto organizací si senioři mohou zajít osobně, mohou komunikovat s konkrétními lidmi. Mnoho kurzů, volnočasových aktivit probíhá přímo v prostorách organizace, což je mnohdy pro seniory příjemnější, zvláště pokud získaly k organizaci důvěru. To, co částečně odlišuje organizace od webových portálů je snaha aktivního přístupu a konkrétní iniciativa seniory zapojit. Jak vyznělo i z výše zmíněných nedávných výzkumů, senioři mají zájem se aktivně podílet na rozvoji občanské společnosti a veřejném životě, ale potřebují do ní být osobně „vtaženi“. Tedy potřebují, aby je někdo oslovil a jejich potenciál ocenil a v kladném slova smyslu využil. V tomto směru je tedy pro NNO v České republice velká výzva. Nicméně jak je vidět ze zahraničních praxí a českých zmíněných projektů tyto programy opravdu fungují a jsou součástí a v některých zemích i samozřejmostí místních politik a iniciativ.

Senioři dobrovolníci (starší 65 let) jsou v České republice ve formálním dobrovolnictví zastoupeni mezi věkovými kategoriemi nejméně. Nicméně mládež (15 – 24 let), ač se může na první pohled jevit jako aktivnější, nemá na formálním dobrovolnictví zásadní podíl, dokonce je se skupinou seniorů srovnatelná (Frič, 2010, s. 77). Neziskové organizace by se proto měly zaměřit na cílené oslovování seniorů k dobrovolné činnosti a tím zvýšit jejich podíl na aktivním občanství.

3.2 Pohled demografický a ekonomický

70. – 80. léta 20. století

V porovnání s komunistickým režimem, konkrétně sedmdesátých, osmdesátých let, jsou dnes senioři odkázáni více na své „samozabezpečení“. V tomto období minulého režimu jednak odcházeli lidé do důchodu poměrně „mladí“ a současně byli finančně státem příjemně zajištěni. Nízký věk odchodu do důchodu a finanční zajištění umožňovalo důchodcům využít času a síly např. na pomoc svým dětem s výchovou vnoučat nebo si najít ještě jiné zaměstnání, a tím si „pojistit“ další příjem. Lidé v důchodu tedy byli přínosem, jak v podpoře rodinných a sociálních vazeb, tak i ekonomicky tím, že umožňovali např. mladým matkám, rodinám, vrátit se dříve do práce. „Důchodci si zajišťovali podporou mladých domácností své místo a uznání v rodinném společenství“. (Kotýnková, 2001, s. 19) Měli v tomto směru svou konkrétní roli.

Důchodci v tomto období byli zajištěni na jedné straně státem dobře finančně a na druhé i společensky ... „národní výbory pro ně organizovaly kluby důchodců s náplní pro volný čas, odborové organizace na jejich bývalých pracovištích čas od času uspořádaly besedu s pohoštěním, avšak všechny tyto akce neměly charakter svépomocný, nýbrž „pečovatelský“. (Kotýnková, 2001, s. 20-21).

Po roce 1989 začalo vznikat prostředí pro rozvoj a vznik nestátních neziskových organizací, které na sebe, v určitém smyslu a v některých oblastech, vzaly roli, která dříve patřila státu. Neziskové organizace věnující se tematicky seniorům, jejich potřebám, právům, vzdělávání, volnočasovým aktivitám, pomáhají této cílové skupině „vyrovnat se“ v určitém ohledu se stářím a pomáhají seniorům orientovat se ve společensko-právních vztazích, sociální pomoci (příspěvky, služby), které jsou pro většinu z nich dnes velmi nečitelné. Na druhou stranu podle terénního šetření z roku 1998 si většina seniorů není schopna tyto informace sama zjistit z čistého nezájmu o věci veřejné, až do chvíle, kdy se jich konkrétní situace osobně netýká. (Kotýnková, 2001, s. 21).

Současnost

V současné době se návaznost seniorů na roli v rodinách mění. Mění se vzhledem

pozdějším odchodu do důchodu, delší pracovní kariéře, místnímu oddělení rodin, které se více stěhují za prací. Původní rodinná role prarodičů, nebo spíše její intenzita se mění, oslabuje a v určitém smyslu mohou neziskové organizace zastupovat prostor pro seberealizaci a uplatnění seniorů.

Dnes se o seniorech, stáří i stárnutí poměrně často mluví i píše, jsou v této souvislosti pořádány různé kampaně, spojována jména známých osobností. Stárnutí obyvatelstva se stalo poměrně velkým a důležitým tématem. Vzhledem k prodlužující se střední délce života v moderní společnosti, představuje i období stáří časově delší a důležitější etapu života člověka. Nelze jej brát pouze jako období předznamenávající konec života. V současné době ale bohužel je toto období vnímáno ve společnosti spíše problematicky, nejen z ekonomického pohledu, penzijních reforem, nákladnosti zdravotní a sociální péče, ale s tím i velmi úzce spojeném sociálním napětí mezi mladými a staršími generacemi a jisté sociální soudržnosti. (Vohralíková, 2004) Prodlužující se střední délka života je ale „zajištěna“ současnými moderními trendy, civilizačním vývojem, zvyšováním životní úrovně, snižováním úmrtnosti. Lidé nejsou méně nemocní, nejsou zdravější, než byli předchozí generace, ale díky prevenci, lékům, životnímu stylu se dožívají delšího věku. Průměrná délka života u žen je dnes 78 a u mužů 74 a ten, kdo se dožije 65 let, má před sebou pravděpodobně ještě 16 let života. Z přirozeného a logického vývoje věci tedy nelze starším a starým lidem upírat aktivní místo a roli ve společnosti. Bohužel se aktuálně nedoceňuje důležitá role, dovednosti, zkušenosti a znalosti seniorů. Bylo by tedy na místě překonat předsudky, společensky dospět a „využít“ potenciál stárnoucích osob. Nejen z důvodu stárnutí populace.

Podle Národního programu přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, který vychází z předpokladu demografického stárnutí obyvatelstva, si mezi své priority stanovil - aktivní stárnutí, prostředí a komunita vstřícná ke stáří, zlepšení zdraví a zdravotní péče ve stáří, podpora rodiny a pečovatелů, podpora participace na životě společnosti a ochrana lidských práv. U bodu aktivní stárnutí se krátce zastavím. Podle Národního programu může mít stárnutí vliv na případný úbytek pracovní síly, který by se měl kompenzovat zvýšením zaměstnanosti. „Ekonomický dopad stárnutí populace bude do značné míry závislý na tom, jak využijeme získané přírůstky v délce života“. (Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, 2008, s. 21) Konkurenceschopnost ekonomiky tedy bude závislá

na tom, kolik stát a jedinec investuje během svého „dlouhého“ života do vzdělání a do zdraví. „Lidé musí být zdravější a spokojenější, aby byli schopni a ochotni zůstat déle v zaměstnání. Měli by být připravováni pro delší a flexibilnější kariéru a aktivní přístup k rozvoji svých dovedností“ . (Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012, 2008, s. 21)

Zde bohužel narážíme na problém dnešní doby, kdy mají starší lidé, kteří ještě ani nejsou v důchodu, najít nové zaměstnání, pokud jsou z toho původního propuštěni. Je zde tedy velmi důležitý fakt, pokud tento plán založený na demografickém stárnutí obyvatelstva a s tím spojených důsledků, má být v budoucích letech dále realizován, proměna společnosti, ve smyslu motivace jak zaměstnance, tak zaměstnavatele, zlepšení kvality pracovního života, je zásadní. Ocenění zkušeností a znalostí starších osob, zbavení se zajetých stereotypů, spojených se slovem starý (nemoc, impotence, ošklivost, pokles duševních schopností, duševní choroba, zbytečnost, izolace, chudoba, deprese) (Tošnerová, 2002, s. 11), nediskriminování jejich věku, v souvislosti s produktivitou práce, a současně péče společnosti a státu o seniory je v této souvislosti nutností.

Zde se vrátím k projektu Respekt institutu o.p.s. „50+ *aktivně*“, který přímo vytyčuje výhody a nedostatky generace starší 50 let v oblasti na trhu práce. Jako výhodu jednoznačně uvádí dlouholetou praxi v oboru, zkušenosti, kontakty a vazby, jednoduše praktickou orientaci v oboru. Dalším plusem je loajalita, časová flexibilita a nízká tendence k fluktuaci. Také nižší očekávání od charakteru práce a větší přizpůsobivost, zvláště u žen, které jsou ochotny dělat podřadnější práce. Tato generace už má odrostlé děti a má materiální zázemí, je tedy považována za stabilnější pracovníky, kteří preferují práci si udržet, než mít nejvyšší výdělek. I přesto jsou pro ně ale finance důležité a potřebné, samozřejmě.

Mezi nedostatky starší generace se ve výzkumu objevila zejména neznalost cizích jazyků a práce na počítači, nižší přizpůsobivost novým pracovním podmínkám, přijetí jako autority mladšího nadřízeného, špatná adaptabilita, ale i podceňování vlastních schopností a přílišné obavy z neúspěchu.

Pro podporu zaměstnanosti všech nezaměstnaných, ne pouze generace nad 50 let, uvádí výzkum vytváření nových pracovních míst poskytováním příspěvků zaměstnavatelům a samotným uchazečům o práci (státem dotované rekvalifikace, poradenství, programy při

úřadech práce) a vytváření specifických pracovních míst generaci 50+.

(„50+ aktivně“, Respekt institut o.p.s., Bočková L., Havrdová E., Vojtková M.)

4 Teorie motivací k dobrovolnictví

V české literatuře, která zaznamenává k dobrovolnictví existuje několik možných motivací k dobrovolnictví. Jednou z asi neklasičtějších je konvenční motivace. Konvenční motivace znamená, že dobrovolník se k dobrovolnictví dostane povětšinou skrze morální normy svého blízkého okolí, rodiny nebo skrze obecná neformální společenská pravidla chování. Tento typ motivace je často spojován s náboženským přesvědčením, s křesťanskými hodnotami, správným způsobem života. Všeobecně se k motivaci konvenční přiklání lidé starší 60 let a věřící.

Dalším typem motivace k dobrovolnictví je reciproční. Jak už název naznačuje, jedná se o motivaci, kdy obě dvě strany jsou si nějakým způsobem „nápomocny“, obě něco získávají. Dobrovolníci, kteří se přiklání k tomuto typu motivace vnímají svou práci jako pomoc a dobro pro druhé a současně jako svůj vlastní prospěch. To znamená prospěch např. ve smyslu získávání nových kontaktů, přátelství, navazování nových vztahů, seberealizace, uplatnění vědomostí a dovedností. Tento typ motivace převažuje u mladých lidí do 30 let, ateistů.

K typologii motivací se řadí i tzv. nerozvinutá motivace, kdy hrají důležitou roli prvky jako jsou důvěra dobrovolníka v organizaci, smysluplnost dobrovolné činnosti a dobrý pocit ze šíření dobré myšlenky skrze organizaci. Tento typ motivace převažuje u vysokoškoláků a osob ve věku od 46 do 60 let. (Frič, 2001, s. 67-68)

5 Dobrovolnictví seniorů v zahraničí

V zahraničních kvantitativních výzkumech zaměřených na dobrovolnictví seniorů, které jsem měla k dispozici, se opakuje několik témat, která zde nastíním. Týkají se jak motivace seniorů k dobrovolné činnosti, zlepšení kvality života seniorů skrze dobrovolnictví, „pracovního mostu“ po odchodu do důchodu, tak i bariér k dobrovolné činnosti, spojených např. i se socioekonomickými faktory či přístupy organizací.

Produktivní stáří

Lepší kvalita života a s tím spojená dlouhověkost starých lidí zvyšuje potenciál seniorů jako dobrovolníků. Senioři představují ideální kandidáty k dobrovolnické činnosti nejen z důvodu sociálního přínosu, který narůstá dobrovolnickou činností, ale současně díky dobrovolnictví mohou využít volný čas a cítit se i v pokročilém věku „užiteční“ a potřební. Dobrovolnictví starším lidem přináší vyšší životní uspokojení, uvědomovanou sebeúctu a kvalitu života. Mnoho studií z poměrně nedávné doby potvrdilo pozitivní vztah mezi dobrovolnictvím a lepším pocitem člověka ze svého života a činnosti, nehledě na věk. Některé studie dokonce potvrzují spojitost dobrovolnické činnosti se snížením rizika úmrtí v pokročilém věku.

Všechny výše uvedené faktory zdůrazňují důležitost dobrovolnické činnosti v dospělém a pokročilém věku člověka, její pozitivní dopady na život jednotlivce, včlenění činnosti do každodenního života jednotlivců a současně společnosti. (Grano, 2008).

Podobně na dobrovolnictví seniorů nahlíží i autoři článku *A Longer Worklife: The new Road to Volunteering*. Už samotný název naznačuje, že prodloužení pracovního života je jedna z možností k dobrovolnictví. Dobrovolnictví je pro seniory, po ukončení zaměstnání, jedna z mála možností mít formální roli ve společnosti. Dobrovolnictví v současné diskusi o aktivním životě v seniorském věku, získává místo jako „úspěšné a produktivní“ stáří a „občanské zaměstnání“ v pokročilejším věku. Zvýšení produktivity seniorské populace je možné nahlížet z jednoho pohledu jako snahu posílit ekonomiku státu a z druhého pohledu zvýšení kvality života seniorů. Zastánci produktivního zaměstnání se zaměřují na bohatství lidských zdrojů, které nacházejí v navyšujícím počtu stárnoucí populace. Staří lidé mají

možnost pokračovat, ať už v placené nebo neplacené práci, která přispívá jak ekonomicky, tak sociálně a společensky.

Celkový současný trend politik v západních zemích Evropy, Austrálii i Spojených Státech Amerických je obrácení pozornosti ke zdraví a produktivnímu stárnutí. Dobrovolnictví je klíčem k aktivnímu stárnutí a je spojeno s individuálním zdravím a společenskými přínosy. Přínosy dobrovolnictví jsou spojeny také s pozitivním dopadem na ty, kteří nemohou být dlouhodobě v placené práci. (Warburton, 2007)

Dnešní senioři disponují velkým lidským kapitálem. Ve většině případů disponují dobrým zdravím, jsou vzdělaní, a většina z nich získala také za svůj život, v rámci svého placeného zaměstnání odborné kvalifikace a sociální začlenění. Dobrovolnictví zvyšuje životní uspokojení, psychické a mentální zdraví dobrovolníků, stejně tak jako zvyšuje ekonomické a sociální hodnoty jednotlivců a organizací, které pomáhají. Výzkumy nahlíží podobně na téma aktivního stáří jak ze strany seniora, jeho potřeby pracovat po skončení placeného zaměstnání, potřeby být aktivní, vlastního lepšího pocitu ze sebe sama, pocitu užitečnosti, tak z pohledu přínosu ekonomiky státu a lidského zdroje, znalostí a zkušeností pro společnost. Produktivní stárnutí ve formě dobrovolnictví je tedy přínosem jak pro občanskou společnost, tak produktivitu států.

Motivace dobrovolníků

To, na co se mnoho zahraničních výzkumů a studií zaměřuje, je motivace jednotlivců k tomuto typu činnosti. Důležitou součástí jsou samozřejmě teorie, které mají za cíl odhalit a rozvést motivy dobrovolníků, teorie, které by mohly být mimo jiné klíčem k přivedení a udržení lidí v dobrovolnických organizacích. Aktivní zapojení starší populace konkrétně v dobrovolnictví je velmi důležité v současném „stárnoucím“ prostředí. K tomu, aby mohly vlády a různé organizace podporovat dobrovolnictví v pokročilejším věku, měly by porozumět tomu, proč někteří lidé se pro dobrovolnictví rozhodnou a jiní ne.

Dobrovolnická činnost závisí všeobecně na motivaci lidí. Autoři Deci a Ryan kombinací teorie sebeurčení a sociálně kognitivních teorií zdůrazňují charakteristiky, které

vytvářejí kompletnější „motivační teorii“. Motivace lidí k určité činnosti může vznikat již z jejich postoje chování jako takového, kombinací těchto dvou aspektů pak následně vznikají konkrétní postoje, spojením mezi vlastními a kontrolovanými, „všeobecnými“ pravidly a motivací, vlastním záměrem člověka. Podle výzkumu italských seniorů, kteří tráví svůj volný čas i dobrovolnickými aktivitami, se jejich motivace k této činnosti odvíjí převážně od jejich osobních postojů, sociálních norem, vlastních schopností, záměrů. Záměr v jednání tedy přímo ovlivňuje dobrovolnickou činnost. (Grano, 2008)

Podle článku *A Study Current, Former, and New Elderly Volunteers: A Comparison of Development and Trait Models of Personality* teorie rozvoje osobnosti je spojena s dobrovolnickou činností a funguje to i naopak, dobrovolnická činnost rozvíjí osobnost. Ve studii se porovnávají tři skupiny dobrovolníků, současní (current), kteří byli a jsou dobrovolníky, dřívější (former), kteří momentálně nejsou dobrovolníky a noví postarší (new elderly) - seniorští dobrovolníci, pro které je tato činnost nová. Teorie rozvoje osobnosti podle Loevingerové je postavena na tom, že rozvoj osobnosti záleží na způsobu myšlení člověka, osobnosti, která si věci organizuje, určuje a spojuje své zkušenosti a sklony. S rozvojem osobnosti dobrovolníka je spojena větší aktivita, sebeuvědomění si sebe sama, tolerance, objektivnost, flexibilita, naopak menší impulsivnost, sebestřednost, požitkářství a autoritativní rysy. Poslední úroveň (devátý stupeň) je integrující, na této úrovni lidé disponují životním humorem, respektují autonomii druhých, hledají sebenaplnění, oponují předsudkům, umějí se vyrovnat s konflikty a rozpoznat je, jsou moudří a silně empatičtí. Loevingerová má za to, že lidé ve svém osobnostním rozvoji rostou postupně, hierarchicky, shodně s věkem (dětí, dospívající, dospělí). Tato teorie se více soustředí na změny osobnostního rozvoje v každé věkové skupině, než porovnání mezi různými věkovými skupinami.

Lidé, kteří se rozhodli angažovat v dobrovolnictví, mohou získat mnoho rozličných a smysluplných zkušeností. Otevřenost k novým zkušenostem, vyhledávání tohoto prostředí lidem poskytuje celkově lépe obsáhnout prostředí, v kterém se pohybují, než lidem, kteří

jsou ke zkušenostem uzavření. McCrea a Costa uvádějí, že lidé celkově otevřenější novým situacím mají současně rozvinutější osobnost než ti, kteří tuto otevřenost nemají. Navíc tyto situace i všeobecně cíleně vyhledávají.

Hypotéza ohledně dobrovolnictví je postavena na dvou směrech, člověk má rozvinutější osobnost, a proto je dobrovolníkem, anebo díky dobrovolnictví se rozvíjí osobnost.

V tomto článku byla pozornost obrácena ke konkrétním spojitostem mezi osobností dobrovolníka, jeho rozvojem, vlivy, které ho podněcují k dobrovolné činnosti a ve spojitosti s tím obráceně fungující dobrovolná činnost spojená s rozvojem osobnosti. Dobrovolnictví zde bylo uváděno ve spojitosti s devíti stupni rozvoje osobnosti, přičemž devátý stupeň je nejvyšší (podle Loevingerové) a s dobrovolnictvím nejčastěji spojený. Jako důležitý faktor vyššího stupně rozvoje osobnosti byla uvedena dlouhodobá dobrovolnická činnost.

Další motivační teorie, která se v člancích objevovala je funkcionální analýza, která zastává názor, že se lidé nabízejí k dobrovolné práci proto, aby uspokojili jednu nebo více potřeb či motivů. Stejná dobrovolná práce může sloužit u různých jednotlivců různým funkcím a důvody k pomoci se mohou s průběhem času měnit. Clary a další identifikovali šest motivů pro nabídku dobrovolné pomoci: *Hodnoty* (vyjádřit hodnoty související s altruistickým a humanitárním zájmem o druhé); *Pochopení* (poučit se z nových zkušeností a/nebo využít schopností, které by jinak zůstaly nevyužity); *Společenské* (posílit sociální vztahy a uspokojit normativní očekávání); *Profesní* (získat profesní či kariérní zkušenosti a zvýšit pracovní perspektivy); *Ochranné* (redukovat negativní pocity o sobě samém nebo hledat řešení pro osobní problémy); a *Obohacení* (vyrůst a rozvinout se psychologicky a zvýšit sebeúctu).

Podle této teorie lidé pokračují v poskytování pomoci do té míry, do níž jejich zkušenost naplňuje relevantní motivace. Houle, Sagarin, a Kaplan (2005) zjistili, že si jednotlivci volí takové dobrovolné úkoly, které podle jejich názoru uspokojí motivace, jež jsou pro ně nejdůležitější. Clary a jeho kolegové zaznamenali, že když dobrovolná činnost jednotlivců odpovídala jejich důvodu k poskytování pomoci, dobrovolníci referovali o své větší spokojenosti a silnějším úmyslu pokračovat v dobrovolnické práci než v těch případech, kdy tyto motivace zůstaly nenaplněny, nebo když byly uspokojeny irelevantní motivace.

Naplnění motivace bylo v souladu také s další dobrovolnickou činností (Omoto & Snyder, 1995). De facto, naplnění často pomáhá předpovídat dobrovolnickou činnost a její dlouhé trvání lépe, než síla motivace.

Identita hrané role se významně vázala na cíle uspokojení Hodnot, Pochopení a Obohacení. Z toho vyplývá, že jak čas tak identita hrané úlohy prokazovaly silnější vztah s Hodnotovými motivacemi v ranějších fázích dobrovolnické zkušenosti. Je možné, že altruistické motivace a jejich naplnění ztrácely s průběhem času na významu a v důsledku toho přispívaly k rozvoji identity dobrovolníkem hrané role méně, než jiné motivace. (Finkelstein, 2008)⁵

Podněty a bariéry dobrovolnictví

Výzkum Volunteering as a Productive Aging Activity: Incentives and Barriers to Volunteering by Australian Seniors měl za cíl zjistit hlavně podněty a bariéry dobrovolnictví u lidí starších 50 let, kteří jsou členy velké národní seniorské organizace. Výsledky národních průzkumů uvedly 9 potenciálních bariér a 9 potenciálních podnětů k dobrovolnictví v současném australském kontextu.

Mezi podněty se řadí samozřejmě i způsob získávání dobrovolníků, kdy jako jedna z nejosvědčenějších metod, jak získat dobrovolníka seniora, je osobní kontakt, přímá a konkrétní otázka konkrétní osobě. Co se týče oblasti přijímání nových dobrovolníků, bezesporu nejlepším způsobem je osobní kontakt, rozhovor, být osobně dotázán, člověk se

⁵ **Teorie identity hraných rolí.** Piliavin a kolegové použili teorii hraní úloh a sociální kontext, v němž se dobrovolnická činnost objevuje, k pochopení pokračující prosociální činnosti. Vytvořili koncepci já jako něčeho, co obsahuje množství sociálních funkčních identit, které vznikají jako role z pokračujících sociálních interakcí a z očekávání ostatních; tyto identity pak řídí budoucí chování. Konkrétně řečeno, trvalá dobrovolná činnost vede k rozvinutí funkční úlohové identity dobrovolníka, která je motorem pokračujícího dobrovolnického jednání. Dobrovolnická činnost je pak méně to, co člověk dělá, než to, čím je.

Zatímco někteří badatelé zaznamenávají pozitivní vzájemný vztah mezi silou motivace a dobrovolnickou činností (např. Clary et al., 1998; Omoto & Snyder, 1995; Penner & Finkelstein, 1998), jiní pozorovali jen málo významných vztahů mezi motivacemi a časem nebo délkou služby (např. Finkelstein, 2007; Finkelstein et al., 2005). Také pro zkoumání spokojenosti dobrovolníků jsou charakteristické protichůdné výsledky. Omoto a Snyder zjistili, že uspokojení s dobrovolnickou činností má vztah s dlouhodobou povahou služby a Clary et al. zaznamenali pozitivní souvztažnost mezi uspokojením a úmyslem pokračovat v dobrovolnické činnosti. Ale Davis et al. (2003) a Finkelstein (2008) dospěli k závěru, že spokojenost nepředvídá délku dobrovolnické práce a jenom mírně se váže k času, strávenému pomocí. Skutečnost, že se vztahy mezi jednotlivými proměnnými mění s průběhem času mohou vysvětlit také další nesourodé závěry. Studie, vyhodnocující úlohu osobnosti v dobrovolnické činnosti, přinesly smíšené výsledky. Zkoumání úlohy tendencí prosociálních tendencí, které provedli Penner (2002) a Penner a Finkelstein (1998), ukazovalo k tomu, že dispoziční empatie prognostikuje dlouhé trvání dobrovolnické činnosti, ale Omoto a Snyder (1995) dospěli k přesvědčení, že starost o ostatní nemá s délkou služby souvislost; dobrovolníky motivují primárně osobní funkce, orientované na ně samotné. Také Davis et al. (2003) nezaznamenali žádný významný vztah mezi empatií a dobrovolníky investovaným časem či dlouhodobostí jejich služby. (Finkelstein, 2008)

cítí „důležitý“ a užitečný.

Z výzkumu vychází, že je žádoucí dobrovolnictví v rámci organizací více propagovat, zvýšit možnosti pracovat s mladými, poskytnout větší diversitu v činnostech, flexibilitu v časových možnostech a školení rozvíjející zkušenosti a dovednosti dobrovolníků. Mnoho potenciálních dobrovolníků nevědělo o různorodosti dobrovolnických činností, postrádali důvěru ve své přispění a schopnosti. Organizace by měly být schopny poskytnout příležitosti pro dobrovolníky s rozličnými schopnostmi a znalostmi, zkušenostmi. Další bod, který z výzkumu vyplývá je ten, že by vlády rozvoj dobrovolnictví měly více podporovat.

To, co respondenti zmiňovali v kolonce bariéry, se týkalo na jedné straně individuálních bariér a na straně druhé organizačních bariér. Organizace efektivně nezužtkovávají schopnosti a zkušenosti dobrovolníků a mají všeobecně špatný management v oblasti informovanosti o dobrovolnických programech. Individuální bariéry se projevily v rozdílech v pojetí a pohledu na dobrovolnictví mezi dobrovolníky a ne-dobrovolníky, v časových možnostech dobrovolnictví, zkušenostech, dále mezi lidmi v důchodovém věku a mladšími dobrovolníky, kdy starší cítili diskriminaci v přijetí do organizace. Důležitým aspektem bylo vlastní zajištění dobrovolníků, zda-li mají finance a čas na dobrovolnictví, omezení se cítili hlavně závazkem pravidelnosti v docházení. Co se týkalo finanční stránky, objevily se postoje, že dobrovolnictví lidi stojí peníze a oni na to vlastně nemají. To se týkalo členské organizace, kde museli dobrovolníci platit členský poplatek. V osobní rovině se ještě objevuje aspekt snížené důvěry starších lidí. Mají pocit, že organizace v podstatě příliš nevěří jejich schopnostem v návaznosti na jejich věk, jejich zapomnětlivost, apod., cítí se podhodnoceni. Senioři se také zdráhají z toho důvodu, že nejsou dostatečně informováni o možnostech a různosti dobrovolnictví.

To, co potenciální dobrovolníci také řadili mezi bariéry byl stav organizace, která svou složitou správou připomínala státní instituci, byly zde nutné např. rekvalifikace, i proto mnozí organizace opouštějí.

Institucionální faktory dobrovolnictví

Vedle osobní motivace je tu i strukturální dimenze faktorů, které ovlivňují

rozhodnutí k dobrovolnictví. Tyto strukturální faktory, přístupy a metody organizace, buď podporují nebo odrazují k dobrovolnické činnosti. Pochopením individuálního vnímání těchto strukturálních faktorů a k nim přidružených stimulů nebo naopak překážek je rozhodující, pokud jsou otázky oslovující a dobrovolníci jsou přijati a „udrženi“. Navzdory důležitosti strukturálních faktorů, které ovlivňují rozhodnutí dobrovolníka, jsou v dobrovolnictví a literatuře méně častým zájmem.

V době, kdy stále více neziskových organizací spoléhá na to, že starší dospělí dobrovolníci budou poskytovat služby, je pro zajištění kvality služeb a prospěšné výsledky dobrovolné práce důležité, udržet dobrovolníky po delší dobu. Neziskové organizace jsou schopny podporovat výkon starších dospělých dobrovolníků v jejich úloze. Institucionální podpora ve výzkumu Institutional Facilitation in Sustained Volunteering among Older Adult Volunteers byla sledována v otázkách flexibility role, stimulací, ocenění významu role a školení dobrovolníků. Výsledky prokázaly, že k institucionální podpoře faktorů většího uznání hrané úlohy a většího počtu hodin školení se pojí větší trvání dobrovolné práce. K trvání se pojila také menší míra stimulace. To naznačuje, že určité facilitátory v organizacích přispívají k rozšíření trvání závazku starších dospělých dobrovolníků k práci.

Dlouhodobé dobrovolnictví je důležité pro zachování nebo zlepšení výhod a kvalit služeb, spojených s dobrovolnou prací. Výkon a udržení dobrovolníků jsou v různých organizacích různé. Efektivita výkonu a udržení dobrovolníka je závislá na organizační podpoře. Organizace se liší v tom, jaký počet a typy rolí dobrovolníků poskytují. Liší se také v tom, co podnikají nebo jaké prostředky vynaloží ke zvýšení efektivity vykonávání role a k vytvoření pozitivní zkušenosti pro dobrovolníky. Institucionální varianty mohou mít za následek rozdíly v udržovaném dobrovolnictví během delšího času. Je možné využít nejrůznější formy facilitace k dobrému využití dovedností a zkušeností dobrovolníků. To pak může vést ke zvýšení angažovanosti dobrovolníků. Facilitační prvky, které organizaci mohou udržet dobrovolníky, jsou zajištění flexibility role, školení, stimulace a ocenění významu role.⁶

⁶ *Flexibilita role* je pro úspěch dobrovolnických programů důležitá, a může být zvláště významná pro generaci *baby-boomers*, kteří se blíží důchodovému věku s jeho soupeřícími požadavky zaměstnání a neformální péče. Flexibilita role se týká rozsahu, v jakém je možné přizpůsobit požadavky dobrovolnické úlohy tak, aby vyhověly variabilitě dobrovolnickových schopností. Když si dobrovolníci mohou volit harmonogramy a typy činnosti, tato pružnost zvyšuje nábor starších dospělých osob z různých prostředí.

Školení poskytuje příležitosti ke zlepšení osobní kapacity ke splnění požadavků dobrovolnické

Tento výzkum vycházel z teoretického rámce institucionální perspektivy a jeho cílem bylo zodpovědět následující badatelskou otázku: „Které institucionální faktory jsou vázány na udržitelné dobrovolnictví?“ Tato studie se zaměřovala na dobrovolníky ve věku 50 let a více, získané organizacemi, které samy identifikovaly své dobrovolnické programy jako určené pro „starší dospělé“ dobrovolníky. Vycházelo se z hypotézy, že delší období angažovanosti dobrovolníků je spojeno s větší podporou, poskytovanou samotnými dobrovolnickými programy, včetně faktorů jako flexibilita dobrovolnické role, školení, stimulace a uznání. Výsledky názorně ukázaly, že delší doba dobrovolnické angažovanosti se pojila s rozsáhlejším školením a vyšší úrovní ocenění významu role.

Tato studie také zjistila, že veřejné uznání pro dobrovolníky je významnou strategií pro zaangažování starších dospělých na delší dobu. Pro starší dospělé, zvláště pro ty, kteří ztratili svou úlohu v zaměstnání nebo v rodinném životě, je úloha dobrovolníka pokračováním produktivity – životního stylu nebo mechanismů, které se ustavily v jejich raném životě. Veřejné uznání potvrzuje úlohu dobrovolníka ještě více, a tím se zvyšuje doba, po níž si organizace dobrovolníka udrží. Zejména v případě starších dospělých osob, které mají méně příležitostí ke smysluplné práci, poskytuje dobrovolnictví kanál k sociálnímu zapojení spojenému s pocitem užitečnosti a uznání.

Výsledky, které se týkají vztahu mezi typem činnosti a trváním dobrovolnické práce rovněž naznačují, že povaha dobrovolnické práce ovlivňuje délku závazku. To je důležité pozorování, které by programy měly brát v úvahu při definování činností v dobrovolnickém programu. Dobrovolníci by se rádi ujímali úkolů podle vlastní volby a sloužili věcem, které pro ně mají osobní význam. Když jsou dobrovolníci schopni najít správnou kombinaci mezi tím, co očekávají a vlastními odměnami, pak je pravděpodobné,

úlohy. Význam a potřeba jak počátečního tak průběžného zaškolování při přípravě dobrovolníků na řešení problémů, s nimiž se setkají ve svých úlohách bylo dokumentováno. Takové školení je zvláště důležité u programů, které se týkají přímých klientských služeb, jako jsou krizová telefonická centra, informačních a referenčních služeb a úkolů, souvisejících s lékařstvím. Když se dobrovolníkům dostane dostatečného počátečního i průběžného školení, pak vědí, co se od nich očekává a čemu budou ve své práci muset čelit, a jsou tím pádem lépe připraveni na to, angažovat se ve své dobrovolnické úloze.

Stimulace se vztahuje na kompenzaci za vykonávání dobrovolnické role v hotovosti, v ekvivalentu hotovosti nebo v naturáliích; tato kompenzace může sloužit jako podnět nebo odměna, které udržují angažovanost. Vnější nebo hmotná stimulace, včetně poskytování malého stipendia, je již zavedenou strukturou v rámci celostátních dobrovolnických programů a soukromých iniciativ. Stimulace se může týkat finančních starostí mezi osobami s nižšími příjmy a může pomáhat trvale udržet dobrovolnou práci, pokud se kombinuje s pochvalami a uznáním. Empirické důkazy ukazují, že lékařské služby zdarma a jídlo zdarma souvisejí se zvýšením počtu dobrovolně odpracovaných hodin v organizacích, poskytujících humanitární služby.

Ocenění významu role je veřejným oceněním a uctěním dobrovolníků za jejich příspěvky. Ocenění významu role je důležité především pro starší dospělé dobrovolníky pro udržení výkonu při hraní role a posílení spokojenosti s dobrovolnickými programy. Při zvážení vysoké úrovně angažovanosti a podílu na dobrovolnické práci je zřejmé, že si starší dospělé osoby zaslouží větší veřejné uznání.

že se stanou dlouhodobými dobrovolníky.

To, jak tyto organizace podpoří starší dospělé v provádění jejich rolí, do značné míry určí, jak dlouho budou starší dospělí dobrovolníci věnovat těmto programům čas. Starší dobrovolníci se liší od mladších dobrovolníků motivací, zkušenostmi a výsledky. (Fengyan Tang, 2009)

Práce a dobrovolnictví

V rámci zkoumání produktivní aktivity lidí, je důležité se zaměřit na propojení práce a dobrovolnictví. Následující shrnutí má za cíl objasnit, jak měnící se pracovní vzory mohou ovlivnit dobrovolnictví a naznačit možnosti zvýšení produktivity práce stárnoucí populace, v souvislosti s možností dobrovolnictví.

Spojitost dobrovolnictví a ukončení placené práce se na jedné straně ukazuje jako potřeba určitého „pracovního mostu“, navazovat na předešlé zaměstnání, udržovat aktivitu za přizpůsobených podmínek vzhledem k věku. Jako další faktor, který se v zahraničních výzkumech objevoval, byla návaznost na absenci rodičovských rolí a práce s rodičovstvím spojené.

Výzkum A Longer Worklife: The New Road to Volunteering zmiňuje zvrát konce 80. a začátku 90. let. Muže, kteří ukončovali zaměstnání a kterým bylo 65 let a více a ženy, kterým bylo dokonce 60 let a více, měli potřebu kontinuálně navazovat na zaměstnání. Průzkum podotýká, že 70 procent stávajících zaměstnaných, kterým je 45 let a více, mají v plánu navázat v důchodovém věku na svou „normální“ práci.

Je jisté, že většina pracujících vyhledává pracovní podmínky sobě přizpůsobené nižší počet pracovních hodin, menší zodpovědnost, větší flexibilitu v pracovním rozvrhu a náplni. Podle amerických průzkumů až 50 procent pracujících Američanů myslí na jakýsi „pracovní most“ mezi profesionálním zaměstnáním a důchodem. „Pracovní most“ má často charakter částečného úvazku, s možností změny typu práce a zaměstnavatele.

Lidé pracují čím dál déle a hledají alternativy, které jim pomohou k pracovní flexibilitě, v momentě, kdy postupně a později než dříve opouštějí své zaměstnání.⁷

⁷ Napříč věkovými skupinami působí ve Spojených státech 65.4 milionů formálních dobrovolníků. 33 procent dobrovolníků se pohybují v letech 45 až 54, 30 procent dobrovolníků je v letech od 55 do 64, a 25 procentům dobrovolníků je 65 let a více. Nejvyšší procento dobrovolníků jsou lidé ve středním věku, kteří převážně působí v částečných pracovních úvazcích. Lidé ve věku 64 let a více v průměru působí ročně jako dobrovolníci 96 hodin, zatímco lidé v rozmezí 45 až 54 let 50 hodin a lidé ve věku 55 až 64 let 56 hodin ročně. To paradoxně ukazuje na to, že zaměstnaní dobrovolníci v přepočtu hodin, v porovnání volného času, více než lidé v důchodu. Může to být ale částečně vysvětleno tím, že lidé vstupují do dobrovolnictví i skrze své pracovní či

Můžeme se domnívat, že pokud lidé pracují do vyššího věku, nezmenšuje se pravděpodobnost jejich zapojení do dobrovolnické činnosti v pozdějším věku. Toto tvrzení je založeno na faktu, že lidé spojení s pracovními institucemi, dobrovolníci více než ti, kteří tyto vazby nemají. Dále lidé s částečnými úvazky jsou dobrovolníky více než ti s celými. Lidé, kteří pracují do pokročilejšího věku, jsou více spojeni sociálními vazbami, prací v kolektivu než lidé v důchodu. Dobrovolnictví je na vzestupu, zvyšuje se v souvislosti s déle trvajícím zaměstnáním a současně s částečným úvazkem, kdy jsou časové možnosti k dobrovolnictví. (Morrow-Howell, 2007)

Průběžná data dovolují identifikovat změny v dobrovolnickém chování, které následuje po pracovních změnách, tímto poskytující více důvěry v odhadovaném vztahu mezi placenou prací a dobrovolnictvím. První přístup vychází z toho, že dobrovolnická činnost zvyšuje u starších osob zkušenost placené práce (pokračování) a zredukování rodinných rolí. Herzog připomíná podobný argument, kdy naznačuje, že nahrazení aktivit napomáhá „udržet zdraví a morální uvědomění“.⁸

Všeobecně lidé, kteří pracují na plný úvazek jsou ze své práce natolik vyčerpaní, že jim nezbývá energie na dobrovolnickou formální činnost. Tento argument následně stupňuje pravděpodobnost, že lidé, kteří skončí v placené práci, se účastní dobrovolnictví. To ovšem záleží na potřebě být produktivní, aktivní, potřebě sociálních vazeb všeobecně na jedné

vzdělávací potřeby, vybírají si konkrétní organizace v rámci svého zaměření a pracovní kariéry. (Morrow-Howell, 2007)

Nedávné studie ukázaly, že 41 procent Australanů starších 18 let, nebo-li více jak 6 milionů obyvatel Austrálie, jsou aktivními dobrovolníky. Lidé ve věku mezi 55 a 65 roky tvoří největší skupinu v průměru „odpracovaných“ dobrovolnických hodin. Dobrovolnické aktivity jsou důležitým aspektem zdravé a „pulsující“ společnosti. Přispívají k soudržnosti společnosti a viditelně přispívají národní ekonomice. Podle jedné australské studie např. dobrovolníci starší 65 let přispěli téměř 39 bilionů za rok v neplacené ošetrovatelské a dobrovolnické práci/aktivitě, a pokud jsou zahrnuti ve výzkumu i lidé ve věku 55 až 64 let, vzrůstá toto přispění až na 74,5 bilionů ročně. (Warburton, 2007)

⁸ Caro a Bass (1997) objevili, že nedávné reporty o lidech v důchodu, lehce navyšují dobu, čas, závazný čas, který tráví dobrovolnickou prací a zvyšují přijetí, akceptování dobrovolnictví. Podobně, Chambré (1984) zjistil, že dobrovolníci, kteří nebyli v placeném zaměstnání, „odpracovali“ více hodin dobrovolnické práce než ti dobrovolníci, kteří placenou práci měli, i když rozdíl byl mírný. Herzog a Morgan také zjistili, že lidé nezaměstnaní, starší lidé tráví většinou více hodin dobrovolnictvím, než lidé zaměstnaní na plný úvazek. Spekuluje o tom, že omezení dobrovolnictví je vyvoláno prací na plný úvazek, závazkem k této práci. Druhý pohled nahlíží na dobrovolnictví a placenou práci jako na pozitivně spojené, nebo doplňující se, skončení placené práce je zase spojeno se sklonem k dobrovolnictví.

straně a na druhé straně to záleží na podmínkách stáří.

Účinek formálního dobrovolnictví je více spjat s placeným zaměstnáním, v první řadě. Souvislost mezi neformální pomocí a placeným zaměstnáním je také, ale je mnohem menší. Starší lidé jsou schopni vyslyšet většinu požadavků k neformální pomoci bez ohledu na jejich zaměstnanecký statut. Je také možné, že jejich kapacita pro neformální dobrovolnictví se zvyšuje v důchodu pro větší časové možnosti a z důvodu menšího zájmu okolí, které tuto pomoc vyžaduje. (Mutchler, 2003)

Dobrovolnictví a socioekonomické faktory

Z hlediska socioekonomického vyplývá ze zahraničních studií, že čím „lépe“ na tom člověk je, tím se zvyšuje pravděpodobnost dobrovolnictví. Na tento faktor mají vliv skutečnosti jako dosažené vzdělání (více dobrovolníků se SŠ a VŠ) a lepší zdravotní, sociální a finanční podmínky. Výzkum australských dobrovolníků, dle demografické analýzy také ukazuje, že profil australského dobrovolníka je poměrně úzký a inklinuje k vyřazení lidí ze slabších sociálních a ekonomických podmínek, jako např. lidí bez práce, nižšího vzdělání. (Warburton, 2007)

Studie Institutional Facilitation in Sustained Volunteering among Older Adult Volunteers zmiňuje další důležitý faktor, který jednak souvisí se stimulací dobrovolníků, ale současně i např. s jejich finančními podmínkami. Jedná se o stimulaci v podobách – například proplácení pohonných hmot, pokrmů, dopravy a dalších materiálních potřeb, které pokud se je dobrovolník musí dlouhodobě zajišťovat sám, tak se jeho angažovanost v programech může snižovat, protože jsou jednoduše zatěžováni finančně nebo fyzicky. Podle přístupu racionální volby podniká jednotlivec dobrovolnou činnost tehdy, když jsou čisté vynaložené náklady menší, než to, jak jednotlivec vyhodnocuje dobrovolnické výhody. Intenzivní zapojení do náročných úkolů může dobrovolníka odradit od setrvání v práci, když činnosti vyžadující intenzivní investici času a energie nejsou dlouhodobě finančně dostupné. Ovšem nehovoříme zde o finančním odměňování dobrovolníků, které není časté, ani samozřejmé, ale je praktikováno též. V této souvislosti pak narážíme na diskusi na téma placené mzdy pro dobrovolníky pod tržní hodnotou, což se podle některých

autorů s principy dobrovolnictví vylučuje.⁹

Shrnutí

Všechny uvedené výzkumy jsou z oblasti dobrovolnictví seniorů v sociální oblasti ze zemí západní Evropy, Austrálie a Spojených Států Amerických. Smyslem výše uvedené analýzy výzkumů bylo přiblížit situaci dobrovolnictví seniorů v zahraničí. Témata, která se ve studiích opakovala byla shrnuta v kapitolách produktivní stáří, motivace dobrovolnictví, podněty a bariéry dobrovolnictví, institucionální faktory, práce a dobrovolnictví a dobrovolnictví a socioekonomické faktory.

Všeobecně se demograficky stárnoucí populace považuje za zřetelný fakt, který si státy plně uvědomují a soustředí se na něj nejen v národních strategických plánech stárnutí populace, ale všeobecně ve svých politikách. Lepší kvalita života a s tím spojená dlouhověkost je logickým vyústěním populace, která stárne.

Dobrovolnictví seniorů je podstatné pro společnost ve smyslu velkého přispění řešení sociálních problémů, rozšíření poskytování služeb, rozšíření podpory pro veřejnost, jedná se o celkové zlepšení kvalit služeb díky dobrovolnictví. Senioři dobrovolníci se považují za prospěšné pro společnost, pro rozvoj a udržení občanské společnosti té které země na jedné straně, a prospěšnosti ekonomicky, produktivně, sociálně a společensky na straně druhé. Co se týče „pracovního“ dobrovolnického přizpůsobení, vyhovuje seniorům v dobrovolnictví větší pracovní flexibilita, méně zodpovědnosti, méně „pracovních“ hodin, možnost školení v rámci organizace, stimulace. Důležitou součástí dobrovolnické činnosti je ocenění jak činnosti, tak dovedností seniorů ze strany organizace. Povaha dobrovolnické práce ovlivňuje délku závazku, stejně tak osobní smysl činnosti a význam úkolů.

Dalším důležitým faktem, který se ve výzkumech opakoval byla důležitost dobrovolnictví jako takového pro seniory. Opakovaly se zejména aktivní a spokojené stáří, smysluplnost práce, posílení duševní pohody, seberealizace, zvyšování sebedůvěry, které pramení i

⁹ Finanční odměny se od šedesátých let dvacátého století používaly jako strategie proti chudobě při náboru starších dospělých s nízkými příjmy do federálních programů dobrovolné služby. Ačkoli tento plat kompenzuje náklady na udržení dobrovolnického angažování a snižuje překážky, poskytování renumerace rozbíjí tradiční kořeny využívání dobrovolné práce a mění je v intenzivní placenou službu. Přestože požadavek dobrovolnického závazku může maximalizovat zapojení starších dospělých s nízkým socioekonomickým statusem po určitou dobu, může je odradit od dlouhodobého angažování. (Fengyan Tang, 2009)

z pocitu důležitosti a potřebnosti, včlenění se do společnosti a dokonce i snížená úmrtnost.

To, co může potenciální dobrovolníky odrazovat jsou dlouhodobé závazky činnosti, vlastní finanční výdaje, malá možnost flexibility času, vnímaná věková bariéra, slabé vedení dobrovolnické organizace a s ním spojená propagace dobrovolnictví a možnosti činností a samozřejmě nedocnění.

Důležitým aspektem byl i přístup ze strany organizace. Dobrovolníci se shodli na tom, že aktivní přístup a metody té které organizace jsou důležité pro získání a udržení dobrovolníků, tyto dva aspekty jsou samozřejmě spojené s propagací a managementem dobrovolnictví jako takového. Podmínky přispívají k udržení dobrovolníků a činností jimi vykonávaných.

Ne zcela jednoznačná spojitost byla zjištěna v poměru zaměstnaneckých plných pracovních úvazků a v částečných, v návaznosti na dobrovolnickou službu. Předpoklad, že lidé, kteří pracují na plný úvazek se po ukončení placeného zaměstnání, stanou dobrovolníky, se objevil několikrát. Dobrovolnictví, účast lidí na dobrovolných činnostech je také závislá na formě placených úvazků, kdy lidé s částečnými úvazky mají „odpracováno“ více hodin než lidé s plnými úvazky. Není to ovšem pravidlo, např. ve spojitosti s firemním dobrovolnictvím, které firmy započítávají do hodin v rámci zaměstnání.

Motivační teorie, které se ve výzkumech objevily byly teorie plánovaného chování, teorie sebeurčení, funkcionální analýza a teorie identity hraných rolí. Motivace seniorů z výše uvedených teorií jsou převážně altruismus, úcta a respekt k druhým, plnění morální povinnosti, potřeba „oplatit“ společnosti, cítit se užitečný a potřebný, ale i učení se novému, možnost sociálního působení. Stejně tak důležitou motivací seniorů je potřeba pokračovat v činnosti po ukončení zaměstnání, být aktivně zapojen do společnosti.

Empirická část

6 Kvalitativní výzkum dobrovolnictví seniorů

6.1 Metodologie

Cíle výzkumu

Cílem druhé části diplomové práce, kvalitativního výzkumu, bylo zjistit místo dobrovolnictví v životě seniorů, moment rozhodnutí k této činnosti a jejich pojetí sebe sama jako dobrovolníků. Zjistit, co pro ně znamená tato činnost a jakou má hodnotu a smysl v jejich životě. Zda-li jde „pouze“ o náplň volného času v důchodu, nebo se dobrovolná činnost stala zásadní součástí života jednotlivců ve smyslu životního naplnění a udávání směru v životě.

Výzkum je aktuální zejména z toho důvodu, že se dobrovolnictví především vlivem zahraničí a současnými „trendy“ dostává v České republice do většího povědomí lidí. Výzkumem jsem chtěla zjistit současné postoje seniorů k této činnosti, o které se ještě stále na pozadí české občanské společnosti málo hovoří a je všeobecně v představách lidí zahalena v nepříliš konkrétních konturách.

Výzkumné otázky

Jaký byl prvotní impuls k dobrovolnictví? Co nebo kdo dnešní seniory přiměl k dobrovolnictví? Jaké místo a hodnotu dobrovolnictví v životě seniorů zastává?

Ve své práci jsem se zaměřovala na dobrovolnictví formální, tedy na dobrovolníky, kteří působí skrze nějakou dobrovolnou organizaci a jejich činnost v této organizaci je neplacená. Důležitý prvek dobrovolnictví skrze organizaci je ten, že příjemce pomoci se na ní v daném rámci spoléhá, ať už je to jednorázová akce nebo dlouhodobá činnost. (Tošner, 2002)

Mým dalším zájmem bylo zjistit motivaci dobrovolníků k této činnosti. Motivy dobrovolnictví jsou v české literatuře rozděleny na konvenční či normativní motivaci, reciproční a nerozvinutou. (Tošner, 2002) Motivace lidí k určitým činnostem, v tomto případě dobrovolnictví, jsou bezesporu hlubší a obsáhlejší otázkou, zejména z pohledu

psychologie nebo sociologie. V případě mého výzkumu se nejednalo, ani nemohlo, o rozsáhlý výzkum vývoje jedinců spojeného s vývojem osobnosti, šlo pouze o to zjistit, co dobrovolníky vedlo k rozhodnutí dobrovolníkem se stát, s přihlédnutím k jejich celoživotnímu postoji k aktivnímu životu.

Zvolený výzkumný design

Jako výzkumný design jsem zvolila biografický design. Zmíněný design jsem vybrala i proto, že respondenti – senioři mají delší životní příběh za sebou a ve výzkumu bych relevantní momenty z jejich životního příběhu ráda použila.

V biografii jde primárně o to, objevit skrze vyprávění účastníka jeho životní příběh, jeho životní fáze (osobnostní, kariérní, intelektuální), smysl, který se na první pohled může jevit skrytý, výzkumník se zaměřuje na vnitřní perspektivy jedince. Musí přes vyprávění přijít na „kloub“ mnoha skrytým nebo nejasným věcem, které se ve vyprávění objeví často až po více rozhovorech a jejich analýzách. V biografickém vyprávění nejde o to, klást přesné strukturované otázky, ale spíše hledat odpovědi, na posléze kladené otázky, ve vyprávění účastníka. (Švaříček, 2007). Přesto rámec otázek, které budu pokládat, budu mít předem samozřejmě připravené.

Narativní biografie, kterou použiji, je postavena na pohledu vyprávění jak výzkumníkem, tak účastníkem. Analýze je podrobeno jak vyprávění samé, tedy to, o čem v něm jde, tak i způsob, použité prostředky, styl vyprávění. Všechny tyto body jsem se snažila zjistit polostrukturovanými otázkami. (Švaříček, 2007)

Metoda výběru vzorku

Výběr vzorku bude nepravděpodobnostní, účelový v kombinaci s metodou nabalování, tzv. metoda sněhové koule (snowball sampling). V prvním kroku se obrátím na jistý soubor jednotlivců (dobrovolníků) nebo organizací se žádostí o informace o dalších, které je možné zařadit do výběru. Předpokládaný počet respondentů byl v intervalu mezi 5 a 10 seniory, starších 63 let a působících jako dobrovolníci v NNO.

Účelový výběr jsem si vybrala z důvodu, že je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat. Je to tedy výběrová technika, která není založena na teorii pravděpodobnosti, ale na logickém úsudku. Účelový výběr nám téměř nikdy neumožní širokou generalizaci našich závěrů. Reprezentativnost je v tomto případě myšlena vůči podstatným dimenzím zkoumaného problému, tj. motivace seniora k dobrovolnictví, senioři – hranice odchodu do důchodu-starší 63 let, oblast činnosti – dobrovolnictví v sociálních službách.

Účelový výběr jako volbu informačně bohatých případů pro hlubší studium, kde počet případů a jejich výběr závisí na účelu studie, zkoumání konkrétní populace. (Hendl, 2005)

Metoda sběru dat

Co se týče metod sběru dat, je v biografickém designu nejčastěji používaná metoda hloubkových rozhovorů. Použila jsem polostrukturované hloubkové rozhovory, ale bohužel ne vždy byli respondenti tak sdílní a ve většině případů nehovořili o svém životě tak otevřeně a do hloubky, jak jsem předpokládala. Měla jsem několik základních, důležitých otevřených otázek, které jsem pokládala všem a doplňovala je otázkami individuálně pak ke každému respondentovi. Rozhovor měl tedy jasnou kostru, která se každému respondentovi přizpůsobovala podle toho, jak moc byl ochotný se ke konkrétním tématům vyjadřovat.

Analýza dat

Strukturální analýza sebraných dat má několik částí a to, abstrakt (shrnutí vyprávění), směr příběhu (čas, místo, aktéři), jednotlivé události v kauzální posloupnosti, hodnocení událostí vypravěčem, vyvrcholení příběhu a ukončení vyprávění.

Nahrané rozhovory jsem v první řadě doslovně přepsala a postupně kódovala. Otevřeným kódováním jsem označila tu část analýzy, kdy jsem třídila text na jednotlivé tematické události. V této části bylo cílem texty sumarizovat, kategorizovat, lépe strukturalizovat velké množství dat, nejlépe podle významového rámce. V další části analýzy jsem se zaměřila na kódování příběhů, např. i utajených příběhů, o kterých účastník přímo nemusel

hovořit, ale byly uloženy v rozhovoru tzv. „mezi řádky“. V této části jsem podrobněji sledovala kódy a kategorie výzkumných otázek, které jsem si položila na začátku výzkumu. Tuto podrobnou analýzu jsem zvolila proto, abych neopomenula důležité, i když na první pohled možná skryté momenty rozhovoru, které by mohly být zásadní v konečném zpracování.

Potencionální etické problémy

Jedním ze stěžejních znaků kvalitativního výzkumu z hlediska etického je bezesporu důvěra mezi výzkumníkem a respondentem. Než jsem přešla k rozhovoru jako takovému, po domluvě s respondentem, požádala jsem ho o podepsání informovaného souhlasu, který zaručuje anonymitu dat a jejich použití mnou (výzkumníkem) pouze v rámci výzkumu. Respondent byl také pravdivě informován o délce rozhovoru, tématu a účelu výzkumu. Data byla anonymní jak v případě osobnosti respondenta, tak v případě organizace, ve které působí. Pokud by bylo nutné ve výzkumu nějaká data deanonymizovat (klíčové informace), učinila bych tak pouze s vědomím respondenta.

6.2 Analýza kvalitativního výzkumu

Druhá část diplomové práce je založena na kvalitativním výzkumu, na hloubkových polostrukturovaných rozhovorech s respondenty seniory dobrovolníky. To znamená s lidmi staršími 63 let, kteří se ve svém volném čase věnují dobrovolné činnosti v oblasti sociální. U všech respondentů se jedná o dobrovolnictví formální¹⁰, tedy dobrovolnictví, které je organizováno a koordinováno neziskovou organizací, a v případě všech mých respondentů se jedná o organizace působící v sociální oblasti.

Pro výzkum jsem kontaktovala sedm respondentů (šest žen a jednoho muže). Kontakt na pět respondentů jsem získala přes náboženskou organizaci, která poskytuje seniorům zdravotní a sociální pobyty a současně funguje i jako denní stacionář.

Druhá organizace je organizace zaměřená cíleně na služby a aktivity pro seniory. Toto sdružení poskytuje jak širokou škálu volnočasových aktivit pro seniory, tak sociální a zdravotní služby, poradenství, ale i možnost dobrovolnictví. Prostřednictvím této organizace jsem oslovila respondenty dva.

Kontakt na respondenty jsem získala v obou organizacích od koordinátorů dobrovolnické služby, kteří oslovili „své“ dobrovolníky a z nich mi poskytli kontakt na ty, kteří s rozhovorem souhlasili. Tím, že jsem respondenty neoslovovala v první fázi sama a důvod i téma rozhovor jim nastínil koordinátor v příslušné organizaci, měli lepší pocit z toho, že se nejedná o „pochybnou“ záležitost. Nicméně jisté pochybnosti nebo nejistotu, k čemu jejich vyprávění vlastně potřebuji, jsem nejen v prvních chvílích seznámení zaznamenala sama, např. podotknutími „*Nejsem si jistá, že Vám moje vyprávění k něčemu bude, dělám dobrovolníka pouze dva roky*“, „*K čemu to vlastně potřebujete*“, „*To nevím, jestli Vám pomůžu*“, apod. Nutnost bližšího seznámení s mou diplomovou prací jsem považovala za samozřejmost, stejně tak informovaný souhlas a zdůraznění anonymního charakteru práce, ale ostych v některých částech rozhovoru u některých respondentů přesto přetrval. Jednalo se zejména o osobní či rodinné záležitosti a vzpomínky. Jiní naopak vyprávěli o svém životě zcela otevřeně.

Jedna respondentka souhlasila s rozhovorem, ale nikoli s nahráváním rozhovoru. Všichni ostatní s nahráváním souhlasili a u všech sedmi respondentů byla možnost kontaktovat je i později v případě potřeby ujasnění si odpovědí či souvislostí.

Pro příjemnější pocit respondentů jsem přizpůsobila prostředí rozhovoru zcela jim, to

¹⁰ Dobrovolnictví neformální - „Dobrovolná občanská výpomoc, je dobrovolná činnost v rámci rodiny, příbuzenstva, mezi přáteli a sousedy. Vyznačuje se spontánností, neočekáváním finančního ohodnocení a dále tím, že člověk, který jí vykonává, ji považuje za samozřejmou“ (Šormová, 2006. s. 7)

znamená, že všechny rozhovory se uskutečnily na půdě výše zmíněných organizací. Znamé prostředí bylo důležité z důvodu pocitu bezpečí respondentů, eventuelní podpory známého koordinátora, respondenti nemuseli komplikovaně vyhledávat mnou určené neznámé místo, apod. Rozhovory se uskutečnily v první organizaci v kavárně organizace a v denním stacionáři organizace druhé. Před konkrétním rozhovorem bylo vhodné informovat koordinátorky o jeho uskutečnění (den, hodinu a místo). Nutnost informovat předem o mém příchodu jsem si u prvního rozhovoru neuvědomila, ale u všech ostatních jsem chybu už neopakovala. Je to vhodné i z toho důvodu, že o tazateli organizace ví, nepovažuje ho za „vetřelce“, bez problémů se dostane do prostor organizace a nedochází ke zbytečným nedorozuměním.

Medailonky respondentů

Dana, 63 let, v důchodu, dobrovolnicí je 3 roky

Paní Dana je původně učitelka v mateřské škole, ale tuto práci dělala krátce. Nastoupila do vydavatelství, jako vedoucí předplatného a tuto práci dělala až do chvíle, než měla mozkovou příhodu (57 let). Byla schopná pracovat 12, 13h denně a sama se nazvala workoholičkou. Když nemohla v noci spát, k ránu se oblékla a jela do práce.

Má dvě dospělé děti, dceru a syna, žije sama, manžel zemřel.

Za mlada a před svatbou působila v amatérském divadle, hrála 15 let na housle a v big beatové skupině. Tuto hudební cestu předala své dceři, která je dnes zpěvačkou.

Prvotní impuls k dobrovolnictví získala po mozkové příhodě, která se jí stala v 57letech. V té době musela začínat „od dítěte“, byla závislá na cizí pomoci (rodina, lékaři) a dlouhodobé rehabilitaci. Nemohla mluvit, měla velmi špatnou rovnováhu a paměť.

O dobrovolnictví přes neziskovou organizaci se dozvěděla od kamarádky své dcery, všeobecně o aktivitách tohoto sdružení. To, proč se rozhodla k dobrovolnictví byl silný pocit nějak vrátit pomoc, která jí byla poskytnuta během nemoci od blízkých, lékařů, sester...dříve o dobrovolnictví nic nevěděla, ani se o ně nezajímala. Stejně tak v době komunismu.

Celý život byla, dle svého vyprávění, velmi činná a pracovitá, takže představa, že sedí doma a lituje se nad svým osudem, nad svým onemocněním je jí nepříjemná. I když připouští, že na počátku rehabilitací v takovém stavu byla, litovala se. Ale ve chvíli, kdy byla na rehabilitačním pobytu, zjistila, že lidé kolem ní jsou na tom i mnohem hůř, takže se

v ní objevila jistá houževnatost, která přetrvává. Tuto houževnatost pozoruji i při vyprávění o každodenním cvičení, které respondentka musí pravidelně cvičit, aby se její zdravotní stav nezhoršil (paměť, rovnováha). Sama zdůrazňuje vytrvalost a řád, který musí člověk mít.

Dobrovolná činnost paní Dany se označuje jako přátelské návštěvy, což jsou návštěvy, které mají za cíl docházet za lidmi domů, popovídat si, pokud je to možné jít na procházku s lidmi, kteří žijí sami, nikoho nemají, špatně se pohybují. Tím, že je to organizované přes neziskovou organizaci, je to určitá záruka, jistota, že se navštěvovaní nemusejí bát. Pro paní Danu jsou návštěvy radostí, bere to jednak jako navrácení pomoci, která byla poskytnuta jí a současně jako něco, co jí udržuje v aktivitě, co jí dělá radost – cítí se užitečná, a je ráda, že může někomu jinému pomoci a ulevit. Další aktivitou, kterou v rámci NO dělá je asistence při organizování vánočních akcí, olympiády v rámci jedné nadace.

V rámci možností kurzů NO využívá paní Dana cvičení jógy a tai-chi, a mimo to chodí ještě na keramiku. Veškerou aktivitu, ať už dobrovolnou nebo volnočasovou bere jako důležitou v tom smyslu, aby člověk nezůstal sám, byl v kontaktu se světem, žil kulturně, debatoval s ostatními, rozšiřoval si obzory.

Jako veliký přínos kontaktu neziskovými organizacemi vidí také seznámení se spoustou příjemných lidí, nejen ve své věkové kategorii, ale i mladých, kteří v této oblasti působí.

Respondentka na otázky týkající se dobrovolnictví a motivaci k němu odpovídala vcelku spontánně a otevřeně. Bylo možné ji po rozhovoru ještě kontaktovat na doplnění či dovysvětlení potřebných nejasností. K otázkám více osobním a rodinným se však příliš nechtěla vyjadřovat, s tím souvisí i to, že rozhovor si nepřála nahrávat.

Vlad'ka, 69 let, v důchodu, dobrovolnicí je 2 roky

Paní Vlad'ka se narodila v Praze jako dvojče, má stejně starého bratra. Otec od nich odešel, když byla ještě malé dítě. Vyrůstala v poměrně chudých poměrech, ale na dětství se svým bratrem vzpomíná moc hezky. Vystudovala jedenáctiletou školu a začala pracovat, vystřídala několik zaměstnání (mlékárna, práce na Botelu, muzeum skla). Nejvíce jí v paměti zůstalo zaměstnání v Tesle Strašnice na personálním oddělení a prodej domácích spotřebičů na živnostenský list. Má za sebou dvě manželství, z prvního má dvě děti, syna a dceru, kteří mají už své děti.

Když se vdala, její nemocná matka žila s ní a s její rodinou. Záhy jí těžce onemocněl i

manžel, o kterého se dlouho starala. Pak se odstěhoval k matce, rozvedli se a ona se podruhé vdala. V roce 1989 se podruhé rozvedla. Žije sama.

Důležitými osobními obdobími v životě byly oba dva sňatky, narození dětí, péče o nemocného prvního manžela. Narození dcery se spojilo s další důležitou událostí, kterou byla okupace a která v mysli respondentky zůstala velmi živá. Rok sametové revoluce 1989 zmiňuje v souvislosti zájmových činností horolezectví a hodin herectví, kdy místo cvičení chodili na shromáždění a zjišťovali aktuální situaci. Negativní postoj ke komunistickému režimu zmiňuje také v souvislosti se svým otcem, kterému komunisté vzali zubní ordinaci. Období po revoluci bylo pro respondentku mimo jiné důležité z pohledu zaměstnání, které mohla provozovat na živnostenský list a které ji velmi bavilo. Ve stejném období se podruhé rozvedla, což považovala za důležitý moment nové organizace svého života.

Celý život byla, dle vyprávění, velmi činná a pole zájmových činností je široké. Od působnosti v klubu angažovaných nestraníků, založení turistického klubu, horolezectví, přes hraní v amatérském divadelním spolku až k založení vlastního amatérského divadelního spolku. V současné době jí k zájmovým činnostem přibyla i péče o vnoučata.

K dobrovolnictví se dostala jako členka neziskové organizace, který pořádá pro seniory různé akce a jednou z nich je i běžecký závod, který paní Vladka absolvovala. Dobrovolnictví vnímá spíše jako další ze svých aktivit, která ji udržuje v činnosti a kontaktu s ostatními lidmi. Nejedná se o náplň života. Jako dobrovolnice působí dva roky v oblasti asistence seniorů při výletech a procházkách. Před revolucí o podobné činnosti nevěděla a z pracovních a rodinných důvodů (zaměstnání, péče o rodinu) by žádnou takovou činnost ani nezvládala.

Respondentka o svém životě hovořila ráda a otevřeně sama od sebe. Stejně spontánně mluvila o osobních otázkách, jako o důvodech k dobrovolnictví. V případě potřeby bylo možné respondentku kontaktovat.

Lenka, 81 let, v důchodu, dobrovolnicí je 13 let

Paní Lenka se narodila a žije v Praze, je vdovou. Vystudovala gymnázium a vysokou školu obor farmacie. Pracovala v lékárně v Praze do doby, než podstoupila operaci oka, která se nezdařila a respondentka na jedno oko přestala vidět. Byla nucena opustit ze zdravotních důvodů práci v lékárně a hledat jiné uplatnění. Práce byla velmi důležitou součástí a náplní jejího života. Zaměstnání bylo náročné jak z pracovních, tak z časových důvodů, víkendových služeb apod. Ze ztráty zaměstnání byla respondentka velmi nešťastná, hledala

možnost jiného sebeuplatnění a vyplnění „vzduchoprázdna“.

K dobrovolnictví se dostala před 13 lety, kdy nemohla pokračovat ve svém původním zaměstnání. Informace a možnost působení jako dobrovolník získala přes osobu, s kterou spolupracovala v lékárně a která současně byla u vzniku organizace fungující v sociálních službách. Tato organizace hledala dobrovolníky a paní Lenka tuto možnost tehdy velmi uvítala.

Dobrovolnictví je pro respondentku náhrada práce a potřeba pracovat alespoň částečně v lékařském prostředí. Lenka dochází jako dobrovolník v současné době jedenkrát týdně, dříve to bylo dvakrát týdně. Náplň její činnosti bylo převlékání postelí, vše kolem hygieny klientů, doprovod na procházky, postupně podávání jídla klientům, povídání se s nimi, čtení a celková péče.

I když považuje paní Lenka ve své podstatě dobrovolnictví jako náhradu zaměstnání, otevřeně přiznává, že za dobu působení v této oblasti si vytvořila s klienty několik přátelství, kdy s lidmi byla až do konce jejich života. Současně ale hovoří o tom, že dobrovolnictví pro ní není prvotním důvodem setkávání se s lidmi, ale náplň práce. Pro setkávání s lidmi byla určena zájmová činnost.

V době komunismu o podobné činnosti vůbec nevěděla a podle svých slov by na ni ani neměla čas. Ve volném čase se věnovala a stále věnuje zájmové činnosti turistice, tento zájem trvá již přes 40 let.

Na otázky ohledně dobrovolnictví, motivace a hodnoty s ním spojené hovořila respondentka otevřeně. Na osobní otázky o rodině odpověděla vlídně, ale jasně a uzavřeně, že je už sama, všichni blízcí jí zemřeli. Přišlo mi tedy nepatřičné respondentce klást další osobní otázky, které by jí mohly znervóznět či zneklidnit.

Karolína, 71 let, v důchodu, dobrovolnicí je 2 roky

Paní Karolína se narodila a studovala v Praze, vystudovala vysokou školu, filozofickou fakultu obor logika-historie a postgraduál matematická lingvistika. Zaměstnána byla ve svém oboru jako systémový programátor, později v aplikaci průmyslu, dále jako správce sítě. Po roce 1989 učila cizince češtinu na soukromé jazykové škole a překládala na živnostenský list v auditorské firmě právní a účetní dokumenty.

V současné době žije sama, manžel před 4 roky po dlouhé nemoci zemřel. Má 5 dětí a vnoučata. Tři děti se narodily během studia na vysoké škole, čtvrté během pobytu v Londýně a páté po návratu do Československa. Během svého života žila s rodinou dva

roky v Londýně, kde před okupací v roce 1968 žili a pracovali s manželem od roku 1967. V roce 1969 se vrátili do Československa hlavně proto, že měli pocit, že proti invazi musí něco udělat, nenechat situaci jen tak být.

Po ukončení zaměstnání na živnostenský list, které dělala už v penzi, se rozhodla ve svých téměř 70 letech práci ukončit a pokračovat v práci dobrovolné. K dobrovolnictví v sociální oblasti se respondentka dostala přes kontakt své známé, která v organizaci pracovala. Paní Karolíně vyhovovalo zdravotnické prostředí (její muž byl lékař), zajímala jí psychologie a věřila své známé, přes kterou se do organizace dostala. Tato osoba byla při výběru dobrovolné činnosti stěžejní, jinak by si Karolína náboženské zařízení nevybrala. V první chvíli přemýšlela o dobrovolnictví u dětí, ale pak usoudila, že senioři potřebují pomoci více.

Dobrovolná činnost paní Karolíny je psychologickou podporou lidem, kteří leží v pečovatelském zařízení, povídáním si s nimi, čtením. Dochází sem pravidelně jednou týdně. Tuto činnost považuje za potřebnou jak klientům, tak sama sobě, protože ji udržuje v pravidelném rytmu. Podle svých slov tuto činnost nedělá z až tak velkého altruismu, je přesvědčená o tom, že tento typ pomoci staří lidé potřebují.

Za svou dobrovolnou práci nic neočekává. Jako část sobectví bere to, že ji činnost udržuje v rytmu a bere docházení za klienty jako povinnost ve smyslu pravidelnosti, která ji donutí k činnosti a současně má přínos i pro klienty zařízení. S lidmi v jejich situaci soucítí, ale práce ji „nedeptá“, dokáže od ní mít odstup. Činnost považuje částečně z výše zmíněných důvodů jako pokračování zaměstnání a po smrti manžela také za soukromou činnost, v tom smyslu, že po období, kdy neměla vlastně soukromí a spíše samé povinnosti, přišla doba, kdy si věci dělá „po svém“.

Pomoci starším lidem se věnuje Karolína i mimo organizovanou činnost a to, jak je sama nazvala, „babskými odbory“, tedy neformální dobrovolnou činností, pod kterou vidí pomoc svým blízkým, kamarádům, pravidelné schůzky, povídání si. Má potřebu jako starý člověk působit důstojně na své okolí, na úřady, je jí velmi nepříjemná představa, že jako starý člověk si neustále na něco stěžuje. Projevovat soukromě pocit jisté sounáležitosti a samozřejmosti pomoci považuje za velmi důležité. Soukromě podotýká ve smyslu, že jí osobně to přijde příjemnější, než pomoc projevovat veřejně velkými gesty.

Za komunismu o organizované dobrovolné činnosti nic nevěděla a neměla by na ni, dle svých slov, čas. Práce, výchova pěti dětí a starost o domácnost ji zabrali veškerý volný čas. Do oblasti zájmů neorganizované činnosti řadí hlavně zájem o hudební vědu, kterou chtěla

jít původně studovat, a o hudbu jako takovou (4 z jejich dětí mají vystudovanou konzervatoř).

Respondentka sama a velmi otevřeně hovořila o svém životě, jak osobním, tak pracovním. Bylo možné ji kontaktovat v případě potřeby k doplnění informací.

Petr, 67 let, v důchodu, dobrovolníkem je 3 roky

Pan Petr se narodil a vyrostl v Praze, vystudoval střední odbornou školu lodní mechanik. Celý život pracoval ve svém oboru jako námořník. Jeho zaměstnání bylo podmíněno dlouhodobým cestováním, až 10 měsíců v roce byl mimo domov.

Je vdovec, má tři děti.

Svou práci provozoval až do doby než mu těžce onemocněla manželka, to je asi 13 let. Petr se o svou nemocnou ženu staral deset let, zdůraznil to, že ji nedal do žádného zařízení typu Hospic, ani o tom nikdy nepřemýšlel. Pravidelně s ní navštěvoval zdravotnické a pečovatelské zařízení organizace, kde je dnes dobrovolníkem. Když se rozhodl být dobrovolníkem, tak de facto rozhodovalo „pouze“ to, že zařízení znal, věděl, jak funguje a rozuměl si s kolektivem, s kterým byl v kontaktu několik let. Nesouviselo tedy vůbec s příbuzností oboru, ve kterém pracoval.

Jeho dobrovolnická činnost, kterou provozuje tři roky spočívá ve svážení a rozvážení klientů denního stacionáře zařízení. Tuto činnost dělá čtyři dny v týdnu, vlastně v rozmezí klasické pracovní doby, od rána až do půl páté odpoledne. Za velkou výhodou považuje to, že dobrovolná činnost není vázaná v tom smyslu, že pokud bude třeba odejít, tak stačí klienty přivést a odpoledne odvézt, nemusí v zařízení být celý den. To je výhoda oproti placené práci nebo brigádě. Ale většinou tam celý den je a pomáhá, s čím je třeba.

Zařízení stacionáře má už za svůj „druhý domov“, součást života, jak z důvodu velmi příjemného pracovního kolektivu a navázání přátelských vazeb, tak z důvodu toho, že klienti zařízení jsou na něho už navyklí a čekají, podle jeho slov, jako děti, než je odveze a přiveze. Tuto činnost doplňuje o tzv. chlapské práce, které jsou potřeba v zařízení udělat a které považuje za samozřejmost, už jen z důvodu, že většina personálu je ženského pohlaví.

Během doby komunismu o podobné činnosti nevěděl a vlastně se o ni ani nezajímal z důvodu jeho typu práce. Když se vrátil domů, na několik měsíců v roce, tak čas trávil se svou rodinou. K dobrovolnictví před třemi roky ho přivedla nemoc jeho ženy, která zemřela a pan Petr potřeboval najít činnost mezi lidmi a současně být potřebný. Pomáhal

už v době, kdy do zařízení jezdil se svou ženou a bylo třeba něco pomoci. Dlouhou dobu také nechtěl být oficiálně veden jako dobrovolník, neměl pocit, že by to bylo třeba. Má za to, že dobrovolnictví a potřeba pomoci musí být v lidech a rozhodnutí pro tuto činnost musí být jejich iniciativa, nejde se to úplně naučit. Zmiňuje to v souvislosti hygieny klientů a podobných činnostech. Je rád, že vidí, jak na tom staří lidé jsou a myslí na to, že až se o sebe nebude moci postarat sám, tak mu pomůže někdo stejně. Dobrovolnou činnost bude dělat, dokud sám bude moci.

Respondent hovořil sám, otevřeně o důvodech k dobrovolnictví, ale mluvil velmi zrychleně. Celý rozhovor jsem měla pocit, že ho trochu zdržují od práce, ačkoli jsme byli dopředu domluveni. Sám respondent měl pocit, že není důvod se hluboce jeho činností zabývat, protože na ní “není nic až tak zajímavého a není důvod se o tom rozepisovat”. V případě potřeby ale bylo možné ho kontaktovat pro doplnění informací.

Marie, 72 let, v pracovním poměru (částečný úvazek), dobrovolnicí byla 3 roky

Paní Marie se narodila na Moravě, vystudovala v Praze pedagogickou fakultu, má doktorát a dodělala si profesuru na oboru psychologie-pedagogika. V současné době žije sama v Praze, je bezdětná, muž po těžké nemoci zemřel.

Ve školství se pohybovala 42 let jako učitelka a později jako ředitelka školy. Její oba rodiče byli se školstvím spojeni a už odmala si sama sebe představovala jako učitelku. Ve svém zaměstnání byla celý život velmi spokojená a šťastná, a dle svých slov tam chodila jako do zábavy. Měla štěstí na kolektiv, i na své žáky. S podobným nadšením i studovala a těšila se na všechny zkoušky.

Dobrovolnicí se stala v době kdy nastoupila do důchodu (rok 1996) a byla jí přes tři roky. V současné době působí ve stejném zařízení, ale již na částečný úvazek jako zaměstnanec. Sama ale přiznává, že momentální práce se velmi prolíná s předešlou dobrovolnou činností a ve chvílích potřeby do zařízení dochází i mimo pracovní dobu, aby pomohla, s čím je třeba. Jak sama říká.. „neexistuje, že jdu do práce“.

Dobrovolnicí se Marie stala v důchodu, kdy potřebovala jednak nahradit čas, který dříve trávila v zaměstnání, pokračovat svým způsobem v zaměstnání, a jednak zůstala po smrti manžela sama, chtěla být v kontaktu s lidmi a užitečná. O dobrovolnictví v tomto zařízení se dozvěděla z katolického týdeníku a sama jej kontaktovala. Víra je pro respondentku velmi důležitá jak v osobním životě, tak v pracovním, její funkce momentálního

zaměstnání se týká duchovní péče.

Dobrovolnická činnost respondentku lákala mimo jiné z důvodu psychologické praxe, rozhovorů s klienty, povídáním si, protože tento obor má vystudovaný, má jej velmi ráda a svým způsobem se prací s lidmi zabývala celý život, tak chtěla tímto způsobem navázat. Nicméně uvážila, že už nechce pracovat s dětmi, ale se seniory, protože má dojem, že potřebují více péče, než děti, které někoho mají. Práce, kterou dělá dnes je i náplní jejího života, i „druhým domovem“.

Před revolucí v roce 1989 o podobné činnosti nevěděla a v rámci náročné práce, později péče o nemocné rodiče a manžela, ani neměla čas. V oblasti zájmových činností se nejvíce a pravidelně věnovala sportu, který v omezené míře praktikuje dodnes.

Respondentka hovořila ochotně a sama, ale většinou se soustředila na velmi podrobné vyprávění o současné práci, kterou má evidentně hodně ráda a naplňuje ji. Současné zaměstnání vnímá jako přirozené navázání na dobrovolnickou činnost a byla by ochotna ho dělat i jako dobrovolník, pokud by na její plat nebyly prostředky. Její nadšení je obrovské a se stejným nadšením popisovala svou předešlou práci ve školství, i studium na fakultě a sport. Několikrát zopakovala, že všechny pracovní činnosti, i studium dělala jako zábavu a velice ráda.

Bylo možné, v případě potřeby, respondentku kontaktovat z důvodu doplnění informací.

Barbora, 65 let, v důchodu, dobrovolnicí je 8 let

Paní Barbora se narodila a žije v Praze, vystudovala pedagogickou fakultu a celý život pracovala v oboru. Manžel je po smrti, má dva dospělé syny a vnoučata.

K dobrovolnictví se paní Barbora dostala po smrti svého manžela, tj. osm let. Její manžel byl těžce a dlouho nemocný a péče, které se mu dostalo po zdravotnických a pečovatelských zařízeních, chtěla Barbora po jeho smrti nějakým způsobem vrátit. Dobrovolnictví jí přišlo jako dobrý způsob. Dostala se k němu v podstatě náhodou přes leták, který visel na dveřích kostela. Nejdříve přemýšlela, že by šla jako dobrovolník k dětem, ale pak usoudila, že k seniorům se smiluje mnohem méně lidí, než k dětem.

Začátek dobrovolnické činnosti byl složitý, jak sama přiznává, než se naučila se starými lidmi jednat a pracovat, než získala jejich důvěru. Na začátku jí velmi pomohl přístup personálu, který jí k žádné činnosti nenutil, nenutil ji ani k delší dobrovolné činnosti a nechal všechno na paní Barboře, jak jí to bude vyhovovat. Vlídny přístup personálu byl na

začátku pro Barboru velmi důležitý. Teď už je v takové fázi, že dobrovolníka dělá velmi ráda, naučila se jednat se starými lidmi, je schopna vést celý dopolední program sama. Chodí do zařízení pravidelně jednou týdně na dopoledne a odpoledne. Dopoledne je v denním stacionáři, kde pracuje s více lidmi najednou, čtou si, cvičí tělo, paměť, apod. a odpoledne chodí na domov, kde tráví čas s jednou klientkou, které čte, chodí s ní na procházky.

Práce dobrovolníka Barboře přinesla to, že se naučila komunikovat se starými lidmi, rozumět jim, přinesla jí uplatnění naučených věcí např. v momentě potřeby v rodině, naučila se odhadnout, co by člověk potřeboval. Činnost není pocit povinnosti, právě naopak, dělá jen to, co chce a jak často chce, oproti placené práci, či brigádě, což bylo důležité zejména pro začátek. Důležitý je pocit, že mohla oplatit péči o svého muže a že se cítí užitečná, což jí pokaždé potvrdí klienti i personál poděkováním. Navíc v zařízení našla několik blízkých lidí.

Před revolucí 1989 o podobných činnostech příliš nevěděla, pouze z doslechu např. o zahrádkářích, ale žádné takové činnosti se nevěnovala. Péče o rodinu a zaměstnání jí plně vytížili. Mezi zájmové, ale neorganizované činnosti patřila vždy zahrada, četba, divadlo a výlety. Tyto činnosti provozuje respondentka i dnes s tím, že se pravidelně stará i o vnoučata.

Respondentka hovořila otevřeně o dobrovolnické činnosti, o důvodech a motivaci, ale o rodinných a osobních věcech už se rozprávět tolik nechtěla. Přišlo mi tedy nepatřičné jí do odpovědí tlačit a znervózňovat ještě více.

Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum dobrovolníků seniorů ukázal několik závěrů, které se budu snažit přiblížit, v souvislosti na výzkumné otázky, které jsem si stanovila na úplném začátku výzkumu.

Zúčastnění respondenti se částečně liší v základních sociodemografických ukazatelích. Pět žen má vysokoškolské vzdělání, muž odborné středoškolské a jedna žena základní. Čtyři z mých respondentů mají dvě a více dětí, jedna respondentka je bezdětná, a jedna respondentka tuto informaci nevedla. Šest respondentů je ovdovělých a jedna respondentka svůj stav nevedla. Všichni žijí v Praze a jsou starší 63 let, jsou v důchodu, pouze jedna respondentka se vrátila k zaměstnaneckému poměru na částečný úvazek. Všichni respondenti dělají dobrovolnou činnost v oblasti sociálních služeb.

Jedním z cílů výzkumu bylo zjistit místo a hodnotu dobrovolnictví v životě lidí, v souvislosti s jejich celým životem, s přihlédnutím na období komunismu a pojetí dobrovolnictví v této době. Dobrovolnou činnost v období komunistické éry se mi ale nepodařilo zjistit, protože žádný z mých respondentů v této době dobrovolníkem v oficiálních skupinách nebyl. Nicméně se toto období pokusím alespoň shrnout.

Další části analýzy jsou rozděleny na „podskupiny“ kategorií, které respondenty nějakým způsobem spojovaly.

Období před rokem 1989

Všechny ženy tuto dobu označily za náročnou ve smyslu péče o rodinu, děti a skloubení se zaměstnáním, a shodly se na tom, že by na činnost tohoto typu neměly stejně čas.

Na otázku, zda-li měli respondenti před rokem 1989 čas na zájmové, dobrovolné aktivity, odpovídali: **Karolína** „...při těch mých pěti dětech jsem se snažila dělat tu mou práci dobře, a ta práce nebyla zase tak úplně jednoduchá a vyžadovala soustředění. (strojové překlady odborných textů z angličtiny, systémová programátorka – pozn.autorky). A mimo to mě odjakživa bavila ta muzika, my jsme byli s mužem každý týden na koncertě a čtyři naše děti vystudovaly konzervatoř. My, když jsem se vrátili z Anglie (rok 1969 – pozn.autorky), tak jsme si řekli, že ty noty všude umí, nemá to žádnéj ideologickej podtext, takže jsme je v tom velice podporovali a musím říct, že to dá dost práce vychovávat děti, a mělo to taky nesmírněj význam pedagogickej, když ty děti musí dnes a denně hodinu až dvě cvičit, tak to zase nese určitej úspěch. Takže my jsme se věnovali tomu, aby to ty děti

zvládly.“

Vlad'ka ... *„já sem byla vdaná a měla děti, měla jsem jiné starosti.“*

Barbora *„moje tchyně, tedy maminka, byla ve svazu zahrádkářů, ale byl to pouze zájem. Takže o této organizaci vím pouze ve spojitosti s maminkou. Ale jinak si neuvědomuji, nebyla jsem nikde, děti, práce a rodina, to mě zaměstnávalo. Opravdu, o tom dobrovolnictví před revolucí nic nevím.“*

Lenka *„to já nevím, to já jsem nikde nebyla. Já když jsem byla vytižená na plnou pracovní dobu, tak jsem toho měla až nad hlavu, od nevidim do nevidim, se službama, takže žádná zájmová činnost k tomu nebyla možná.“*

Marie *„Já jsem před revolucí byla zaměstnána ve školství, studovala jsem, tak jsem neměla na nic čas. Taky jsem byla vdaná. Měla jsem pak nemocné rodiče, i pak těžce nemocného manžela, při práci, při studiu jsem se ještě starala o nemocného manžela“.... „takže mě na tuhle práci nezbyval čas.“*

Jediný muž mého vzorku byl v době komunismu z pracovních důvodů většinu roku mimo Československo, tudíž o dobrovolné činnosti té doby nevěděl, a ani ho nezajímala, protože když byl v Československu, trávil svůj čas s rodinou.

Petr *„Já jsem o tom dřív ani nevěděl, pak jsem se o tom dozvěděl, když jsem měl nemocnou manželku, po tom roce 1990.“ „Já jsem byl v cizině, 10 měsíců v roce jsem byl pryč a pak zase třeba půl roku doma.“*

Oficiální dobrovolná činnost před rokem 1989 se mi tedy bohužel nepodařila zjistit, protože žádný z mých respondentů se v tehdejších oficiálních organizacích nepohyboval.

Postoj ke komunistickému režimu

Několik mých respondentů také spojoval stejný postoj ke komunistickému režimu, respektive, nesouhlas, nesympatie s tímto režimem.

Karolína *„....já když jsem přišla na fakultu, tak to bylo všechno komunistický a já jsem k tomu nikdy netíhla, protože to pro mě bylo vždycky nepřijatelný, ani z mladické nerozváženosti. „....já jsem chtěla původně studovat hudební vědu, ale to se otevíralo vždycky ob dva roky, v té době se to nerealizovalo, tak jsem šla na filozofii, ale když jsem viděla, co to je, že je to všechno marxismus, tak jsem se na to vykašlala, zůstala jsem tam, ale řekla jsem si, že budu dělat logiku.“ „V roce 1967 když se to začalo uvolňovat, tak mého muže pustili do Londýna na stipendium. Tam byla podmínka, že musí přijet*

s rodinou.“ „...my jsme se pak (po invazi v roce 1968-pozn.autorky) opravdu vrátili, můj muž po invazi usoudil, že slušný lidi mají jít dovnitř a Rusové ven. Takže jsme udělali zásadní chybu, že jsme se vrátili. On byl pak popotahován, vláčen, nesměl dělat svoji práci.“ „Kdybychom tady byli, když byla ta invaze, tak bysme se sem určitě nevrátili, to dá pud sebezáchovy. Ale vzhledem k tomu, že my jsme viděli, jak se k tomu schyluje, čekali jsme to každou chvíli, pak to přišlo, tak jste měla takovej pocit, že musíte dělat něco proti tomu. Byl tenkrát takovej vtíp – člověk může mít jen dvě vlastnosti ze tří a to je být čestný, být chytrý a být komunista, nemůžete mít všechny tři a je to tak, nemůžu si pomoci.“

Vlad'ka ... „v roce 1968, což je důležitý, tak když nás obsadili, tak jsem stála frontu a viděla jsem je, já jim říkám zločince v uniformách, jak se valili na těch tankách. To byl pro mě strašněj zážitek. Já jsem vzala trikoloru a měla jsem kočárek a ženský na mě začly křičet, abych to sundala nebo nás tady postřílej. Já jsem nechtěla, ale sundala, šel proti mě příslušník SNB a řekl, abych to raději sundala, aby nestřelili do kočárku. Jednal se mnou slušně.“ „Pak když přišel rok 89, já jsem dost politicky angažovaná, ve smyslu spravedlnosti, jsem vstoupila do KANU, měli jsme organizační schůzky, scházeli jsme se, debatovali o situaci, ale nic jsme nedělali.“ (SNB – sbor národní bezpečnosti, KAN- klub angažovaných nestraníků; poznámka autorky)

Dobrovolnictví před rokem 1989 se mi bohužel nepodařilo zjistit, protože žádný z mých respondentů se organizovanou činností tohoto typu před revolucí 1989 nezabýval, a vlastně o ní ani nevěděli. To, co bylo zmíněno v několika odpovědích byl termín zájmové činnosti, kterými respondentky označily např. zahrádkáře, ale o jiném typu organizované činnosti se nikdo nezmínil. Soukromě organizovaná činnost byla převážně turistika a ochotnické divadlo. Respondenti byli ale dle svých slov v soukromí aktivními v oblasti turistiky, amatérského divadla, sportu, aktivními čtenáři a posluchači vážné hudby.

Zájmové činnosti

To, co respondenty spojovalo byl jistý druh dobrovolné zájmové činnosti, nebo zálibové, provozované soukromě, kde se opakovaně objevovala turistika, četba, hudba, amatérské divadlo, sport.

Marie „Taky jsem ráda sportovala, plavání, jízda na kole, na lyžích, jenže pak bohužel toho času tolik nebylo. Hudba taky, četba. Ale jakmile jsem byla v zajetí školství, tak jsem

měla na ty koníčky velice málo času“.

Vladka ... „*po druhém rozvodu jsem si začala svůj život organizovat sama, začla jsem se skupinou mého bratra chodit do přírody, to byly celodenní nebo dvoudenní výlety, to nás bylo ze začátku 15. Poprvé jsem s nima šla a dala 42km, tak mě přijali. To bylo v roce 88, 89. Takže to bylo první, co jsem udělala, turistika....v roce 90 sem založila vlastní turistickou skupinu,...pořád funguje. „Po roce 90. přišla velká láska, amatérské divadlo. Můj bratr mě pozval do amatérského divadla, jestli bych nechtěla hrát.“*

Lenka „*turistiku jsem dělala hrozně dlouho. To jsme ze začátku dělali 15-20 km, ještě když jsem byla v lékárně. Pak se to postupně zkracovalo, je mi 81 let, teď už je to tak 5 km. To je už let...počkejte, já to spočtu, no 40 let určitě.“*

Dobrovolnictví po roce 1989 – prvotní impulsy

Prvotní impulsy respondentů k dobrovolnické činnosti byly většinou spojené s osobními důvody. Velmi důležitým a častým impulsem byla smrt blízkého člověka, nebo vlastní dlouhodobá nemoc. S tím pak související potřeba společnosti oplatit pomoc. Dalším důležitým momentem k rozhodnutí byla ztráta původního placeného zaměstnání a potřeba návaznosti. Rozhodnutí stát se právě dobrovolníkem, v souvislosti s výše uvedenými důvody, mělo buď spojitost s osobou, kterou respondenti osobně znali, nebo si respondenti činnost našli sami.

Respondentka, která nesouhlasila s nahráváním rozhovoru, se o dobrovolnictví dozvěděla od kamarádky své dcery, celkově o aktivitách organizace, dříve o dobrovolnictví nic nevěděla. K činnosti se rozhodla ze silného pocitu vrátit pomoc, která byla poskytnuta jí samé v době dlouhodobé nemoci od lékařů, sester a blízkých.

Smrt partnera jako předznamenání dobrovolnictví

Motivací k dobrovolnictví a jeho místo v životě respondentů je několik, ale opakují se. Nutno podotknout, že šest z mých respondentů je ovdovělých, jedna respondentka svůj stav neuvedla. Čtyři z mých respondentů začali být dobrovolníky po dlouhé nemoci a smrti svých nejbližších, manželů a manželky, nebo své vlastní dlouhé nemoci. Smrt partnera se opakovaně stala pro respondenty důležitým momentem k rozhodnutí k této činnosti.

První respondentka měla prvotní motivaci po smrti svého manžela jako reakci na velmi

dobrou péči o svého nemocného muže, kterou chtěla společnosti vrátit. Postupně se z dobrovolnictví stala velmi důležitá a příjemná součást života. Ta byla zintenzivněna pocitem užitečnosti, potřebnosti jí samé a smysluplnosti činnosti, kterou vykonává.

Barbora *„Když jsem se trochu vzpamatovala z toho úmrtí (úmrtí muže-pozn.autorky), tak čistě náhodou jsem šla procházkou tady po Řepých, kolem kostela sv. Martina. Já jsem tam nikdy nešla, jen jsem si říkala, že kdyby byl náhodou otevřený, tak bych se tam podívala. Samozřejmě, byl zavřený, ale tam na vrátkách byla cedulka, kdyby měl někdo zájem, tak že by se mohl přihlásit.“* *„Takže jsem se přihlásila, ale nebylo to jednoduché, jak jsem na to nebyla zvyklá, to na mě opravdu padalo. Ale teď jsem v takové fázi, kdy sem chodím opravdu ráda, protože je tady báječněj kolektiv lidí, kteří se o ty lidi tak dobře staraj, že mám dobrý pocit, že se tady nic nezanedbává, že všichni do toho dávaj síly, trpělivost, všechno, co je zapotřebí.“* *„Já tuhle práci dělám 8. rokem. Impuls byl, že jsem měla velmi těžce a dlouhodobě nemocného manžela. Jezdila jsem s ním po nemocnicích a vyšetřeních a po těchto různých organizacích a opravdu se mu dostalo báječné péče. A byla jsem za tu pomoc vděčná.“* *„Dává mi to, jednoduše řečeno, jsem se naučila komunikovat s těmi staršími lidmi. Trpělivost jsem snad měla, ale stejně někdy mluvíte pořád dokola, hodně často musí člověk utěšovat. Dříve by mě to asi ani nenapadlo, ale teď dovedu pozorovat ty lidi a odhadnout, co by asi potřebovali.“* *„Mám je ráda, patří do okruhu i blízkých lidí. Ze začátku to tak samozřejmě nebylo, to jsem chtěla vyloženě oplatit, aspoň trošku tu péči o mého muže, protože jsem jeho odchod velice těžko snášela. Teď už je to samozřejmě jiné.“* *„Tady se ke mně chovají krásně, vždycky když odcházím, tak mi poděkují. Já si říkám, že kdybych tu nebyla užitečná, tak sem nepřijdu. Když bych se tu jenom dívala nebo dělala něco, co pro mě nemá smysl, tak to je k ničemu...mít pocit, že člověk něčemu pomohl, že jsem užitečná.“*

Druhá respondentka byla v obdobné situaci, s tím rozdílem, že péče po mozkové příhodě byla poskytnuta jí a ona sama měla silnou potřebu tuto službu vrátit. Činnost ji udržuje v pravidelné aktivitě, kterou dodržuje i z osobního důvodu nezhoršení svého zdravotního stavu. (Tato respondentka bohužel nesouhlasila s nahráváním rozhovoru, proto není možné ji zde citovat)

Třetí respondent se stal dobrovolníkem po smrti své ženy, v zařízení, do kterého docházela dlouhodobě ona sama a kam ji její muž pravidelně doprovázel. Byla to pro něho přirozená

návaznost, potřeba užitečnosti, potřebnosti a potřeba činnosti mezi lidmi, které navíc už dobře znal a bylo mu mezi nimi dobře. V současné chvíli vnímá zařízení jako svůj „druhý domov“ a součást života.

Petr „ *U mě to začalo tím, že mě onemocněla manželka a nastěhovala se sem (zařízení pro dlouhodobě nemocné-pozn.autorky). Staral jsem se o manželku a pomáhal lidem, jak jsem viděl, že je něco potřeba, podržet, pomoc s vozíčkem...“ „, když žena zemřela, tak jsem nechtěl být doma sám, tak jsem se zeptal tady děvčat, jestli bych nemohl pomoci a ony to uvítaly, byly rády.“ „Já se prostě cítím pro někoho potřebný. Jsem rád, že vím, jak na tom ty starý lidi jsou a říkám si, že až budu starej, že bych byl možná rád, kdyby mi někdo pomohl, tak asi tímto způsobem přemýšlím.“*

„Je to součást mého života, pokud budu moct, pokud se budu sám hýbat, tak pomůžu.“ „, Ale to ve vás musí být, víte, abyste těm lidem chodili pomáhat, od hygieny, abyste s nima všechno udělali, na to musíte mít žaludek a umět se trochu nad to povznést, jinak ne, jinak to nejde dělat. Kdo k těm lidem nemá trošku přístup, tak nemá cenu, aby se snažil, to je zbytečný. Musí se k tomu člověk dopracovat sám....“

Čtvrtá respondentka po smrti muže a zanechání placené práce potřebovala pokračovat v „pracovní činnosti“, v oboru, který je jí blízký, protože její muž byl lékař. Byla zde zdůrazněna potřeba udržovat se ve stálé aktivitě, pravidelnosti, povinnosti, která jí nutí vstát, návaznosti na zaměstnání. A současně zde byla vyjádřena potřeba zařídít si svůj čas podle sebe, svobodně a dobrovolně. Sociální a lékařské prostředí bylo rozhodující z důvodu rodinné tradice v této oblasti.

Karolína „*A potom muž zemřel a já jsem ještě po něm pracovala a v 70 letech jsem si řekla, že končím. Ta firma se ke mně chovala nesmírně fantasticky. Ale nemůže člověk skončit úplně, tak jsem si řekla, že budu pracovat dobrovolně. Piňha měl narozeniny, to byl můj spolužák z fakulty, tak jsme se tam potkaly s I.B., která sem nastupovala jako primářka, tak jsme soukromě mluvily a já, protože jsem I.B. znala, tak jsem šla sem. Takže to v podstatě byla zase náhoda“.... „víte, já jsem vlastně celej život neměla soukromí, protože i s těma dětma, já jsem vlastně pořád měla nějaký povinnosti a potom, když zemřel muž, to nebyla samozřejmě povinnost, to byla v podstatě láska..on byl velmi těžce nemocen a pak na invalidním vozíku a nebyť toho, že ty děti mi tak pomáhaly, tak nevím, jak bychom to zvládli. To jsem neměla absolutně žádný soukromí, kromě těch šesti*

hodin spánku, vůbec. Takže když muž zemřel, to jsou dnes 4 roky, tak jsem pak ještě pracovala sama, abych taky si spořila nějaký peníze, protože musíte být za něco živa a pak jsem usoudila, že už moje činnost neodpovídá mzdě, kterou za to беру a musím říct, že ta společnost byla taková, že by mě platili i za práci, která zdaleka už nebyla tak plnohodnotná jako před tím..platili by mě bez jakýchkoli problémů, což si myslím, že by se v český společnosti nestalo. Tak jsem to ukončila. Samozřejmě bych se mohla věnovat jenom těm svým zájmovým aktivitám, ale myslím si, že je i část sobectví v tom, že sem každý týden chodím, protože to člověka udrží v určitým rytmu a to je důležitý v tomhle věku. Já se čím dál tím víc musím nutit, abych prostě něco udělala. Takže když to máte tak, že něco musíte...vlastně je to návaznost na zaměstnání.“ „Víte já jsem asi strašněj cynik, ale já nemám to, že by mě to deptalo, já jsem žena doktora, to byly daleko horší věci...ze mně to spadne, já s tím člověkem hluboce soucítím, ale netkne se mě to, mám odstup. Já to cítím jako povinnost sem dorazit. Myslim si, že jsou v podstatě rádi a i když nejsou rádi, tak si myslím, že je trošičku popíchnu. Víte já za to nečekám žádnou vděčnost, pro ně je to, myslím si vzpružující trošku, ale pro mě taky.“ „No, protože zase v rámci studijního základu jsem měla zase dva semestry přednášek a seminářů z psychologie, a protože muž byl medicín doktor, a protože jsem musela spoustu věcí vidět, ošetřit a tak, tak jsem si řekla, že sem půjdu dělat takovou psychologickou podporu těm starým lidem, takže za nima chodím rozmlouvat, mluvit s nima, protože je to důležitý. Oni potřebujou s někým mluvit. To jsem viděla na svých rodičích, pak na tchýni, na konec i na mužovi. Ty lidi potřebujou, aby nevyšli ze cviku.”

Návaznost na předešlé zaměstnání

Další z mých respondentek vnímají dobrovolnictví jako návaznost své předešlé pracovní činnosti. Nicméně se jako např. u Karolíny nebo i Petra impuls k dobrovolnictví z důvod smrti partnera prolíná s potřebou „pracovat“.

Lenka byla nucena svou práci ukončit ze zdravotních důvodů a potřebovala tuto mezeru vyplnit další činností. Možnost dobrovolnictví v sociální a zdravotní oblasti přijala velmi ráda, protože se ve zdravotnictví pohybovala ve svém původním zaměstnání a práce jako taková pro respondentku byla velmi důležitá. Navíc tato nabídka přišla od známé a důvěrné osoby.

Marie vnímá dobrovolnictví jako návaznost na původní zaměstnání, protože by po odchodu do důchodu nemohla zůstat doma. Z dobrovolnické činnosti přešla po třech letech

do zaměstnaneckého poměru na poloviční úvazek. Dobrovolnická činnost, i později placená, je součástí a náplní jejího momentálního života.

Lenka, dostala se k dobrovolnictví po nezdařené operaci očí. *„Já jsem pracovala v lékárně Pod Petřínem a pak jsem měla jít na operaci očí, šedého zákalu. U druhého oka se nepodařilo zamáčknout sklivec...“* *„když se nepodaří zatlačit sklivec, tak vám to oko v podstatě odejde. Takže já jsem do té lékárny v podstatě už nemohla nastoupit.“* *„Když člověk nemá z práce nic, ta je to pro něj všechno, je to pro něj náhrada práce, kterou jste dělala, protože si najednou připadnete, že jste vypadla ze společnosti. Takže je to pro vás náplň práce.“* *„A to zdravotnictví je pro mě, to mi vyhovovalo.“* *„Takže já jsem prakticky do té lékárny už nemohla nastoupit. V té době tam (v lékárně – pozn.autorky) byla jako představená sestra, sestra A., a když jsme o tom mluvily, já jsem jí řekla, že jsem z toho hrozně nešťastná, že z ničeho nic se tohle stalo, ona mi řekla, že otvírají v Řepých a abych tam šla jako dobrovolnice. Tak proto jsem tady, vlastně od začátku, kdy to otevřeli, kdy jsem nemohla už pracovat normálně.“*

Marie, 42 let byla v placeném zaměstnání, ve školství. *„Až když jsem šla pak do důchodu, tak jsem si řekla, že musím být nějak užitečná.“* *„Já jsem pracovala 42 let ve školství. A odtamtud jsem potom šla v roce 1996 do důchodu a říkala jsem si, že bych to doma asi nevydržela, tak jsem hledala nějakou možnost, kde bych se mohla upíchnout. A v katolickém týdeníku jsem četla, že Domov potřebuje nějaké dobrovolné pracovníky nebo zaměstnance. Tak jsem se přihlásila a vzhledem k mé aprobaci mě přijali. Ze začátku jako psychologka, dobrovolnice. Dobrovolnictví jsem dělala asi 3 roky a pak jsem se stala zaměstnankyní.“* *„Já sem chodím jako do zábavy, mě to hrozně baví, neexistuje, že jdu do práce, nesmírně mě to těší. Někdy sem přijdu i v sobotu, když je potřeba.“* *„Je to naplnění mého nynějšího života.“*

Dobrovolnictví jako další aktivita

Poslední respondentka dobrovolnictví vnímá jako další ze svých aktivit, které ve svém současném životě dělá. Přirozeně přibrala tuto aktivitu k volnočasovým aktivitám, které přes dobrovolnické zařízení provozovala sama. Jako jediná z respondentů nedělá tuto aktivitu pravidelně, ale spíš nárazově.

Vladka, byla nejdříve členem sdružení a následně začala působit jako dobrovolník. „Předtím v roce 1998, jsem jako členka běžela Seniorskou míli a získala jsem třetí místo“. „To je před dvěma roky. Senioři jedou vždycky na vánoční prohlídku Prahou, takže já jako dobrovolnice, jim pomáhala do schodů, autobusem jsme jeli na začátku ke sv. Martinovi, to je pěkně do kopce a ještě schody do kostelíčka, takže starat se takhle, potom jsme jeli na Hradčany a Staroměstské náměstí, tak tam aby se zase neztratili.“ „Byla jsem asistentka.“ ... „Tohle všechno jsem dělala ze svého zájmu, ale časově jsem se nemohla vázat. Já ráda pomůžu dobrovolně, ale ještě to není úplně náplň...ne, že bych nechtěla, ale zatím mám v hlavě ještě turistiku a sem tam nějaké divadlo.“

Dobrovolnictví seniorů v kontrastu k dětem

Tři z respondentek přemýšlely na začátku činnosti ještě o dobrovolnictví u dětí, ale všechny nakonec usoudily, že senioři jejich pomoc potřebují víc.

Karolína „...chodím sem pravidelně, jednou týdně na takový 3, 4 hodiny. Ale já si nemyslím, že bych to dělala z nějakýho velkýho altruismu, já jsem přesvědčená o tom, že ty starý lidi potřebujou tu pomoc a ohleduplnost daleko víc, než ty děti, který se tak nějak se vším v podstatě vyrovnaj, pokud mají rodiče. Takže já jsem se tak rozhodla, navíc ty děti, jelikož jich mám 5, tak mi poněkud lezou na nervy. Tak jsem se rozhodla, že budu pomáhat lidem starším a starým a to dělám nejen v rámci toho dobrovolnictví.....já jsem se chtěla zeptat Unicefu, protože to mám blízko a oni říkali pojďte k nám dobrovolničit a já, protože jsem se i I. znala, tak jsem šla sem.“

Barbora ... „já jsem o tom uvažovala už dřív (o dobrovolnictví – pozn. autorky), ale myslela jsem třeba k dětem do Motolské nemocnice, kde bych jim třeba četla nebo si s nimi pohrála, ale pak jsem si řekla, že k dětem se smiluje dost lidí, ale nad starými lidmi už málokdo. To v podstatě nemá budoucnost, jenom těm lidem je třeba pomoci tu starobu trošičku zlehčit.“

Konkrétní činnosti dobrovolníků

Konkrétní činnosti respondentů se liší a liší se i intenzita docházení. Dana, která si nepřála rozhovor nahrávat, působí jako dobrovolnice tzv. přátelských návštěv, což jsou návštěvy lidí, kteří žijí převážně sami, špatně se pohybují, nemají možnost kontaktu s lidmi a potřebují společnost. Návštěvy mají za cíl popovídat si, podebatovat, jít na procházku.

Návštěvy provozuje jednou týdně na dvě hodiny. Další dobrovolnou aktivitou, kterou přes organizaci dělá, je asistence při organizování vánočních akcí, místní olympiády apod. Dobrovolnicí je 3 roky. Další respondenti, velmi podobně jako Dana, kteří dochází do zařízení jednou týdně, vnímají činnost jako aktivitu, která je udržuje v „kondici“, kontaktu s ostatními. Ti, kteří činnost dělají častěji (Petr, Marie), tak považují zařízení za svůj druhý domov.

Barbora, dobrovolnicí je osm let „*Chodím sem pravidelně jednou za týden. Dopoledne jsem tady na tom stacionáři a po obědě jdu na Domov, tam je jedna paní, té bude teď v červnu 103 let a to je úžasná dáma, té to myslí. Ta má zase úplně jiné zájmy, protože my čteme, povídáme si hodně, chodíme na ty vycházky, když je počasí. Tam pobývám to odpoledne. To dopoledne, většinou mám celou skupinu, ale za ty léta se to taky trochu mění. Podle toho, jaký jsou klienti. Vždycky cvičíme, ráno se přivítáme, aby se navázal kontakt, pak si připomeneme, co je za den, kdo má svátek, pár slov prohodíme, jak se kdo vyspal, jak se kdo cítí a pak začneme cvičit, cviky, které já jsem posbírala v lázních. Pak se začneme dělit, vždycky si zazpíváme nebo cvičíme paměť a někdy, to jsme teď dlouho nedělali, se rozdělíme na hry...“ „...nebo kreslíme nebo vystřihujeme...“ „...hodně vzpomínáme, někdo vypráví o těch svých životních situacích, někdy těžkých, někdy i hezkých. Já jsem moc ráda, když se začnou smát, když se zapojí, ale někdy je to těžký“ „Tady je důležitý, aby se ty lidi zaměstnali.“*

Karolína, dobrovolnicí je dva roky. „...chodím sem pravidelně, jednou týdně na takový 3, 4 hodiny.“ „Tak jsem si řekla, že sem půjdu dělat takovou psychologickou podporu těm starým lidem, takže za nima chodím rozmlouvat, mluvit s nima, protože je to důležitý.“ „Já myslím, že jsou v podstatě rádi, a i když nejsou rádi, tak si myslím, že je trošičku popíchnu“.

Lenka „Já tuhle činnost dělám už 13 let“. „Když jsem přišla na začátku, tak jsem třeba převlékala postele, všechno, co bylo třeba s hygienou a postupně jsem dostávala na starost lidi, krmila, starala se o ně. Třeba tu byla jedna paní, s kterou jsem musela jezdit do nemocnice tam a zpátky, doprovod. Asistenci už nedělám, teď pomáhám tady v Domě.“ „Já jsem chodívala 2 krát týdně, pondělí a čtvrtek a teď už chodím jen pondělky.“

Petr „*Tohle dělám tři roky. Ale předtím jsem tady pomáhal taky, ale nedělal jsem dobrovolníka, ale taky zadarmo. A teď jsem tady každý den mimo pátku, jsem tady do těch půl pátý a rozvážím ty lidi, k těm rodinám. Takže je svážím a odvážím. A občas chodím vedle do Domova, když potřebujou třeba svézt vozejký nebo něco s nima.*“

Flexibilní přístup organizace

To, co je respondenty pozitivně vnímáno na dobrovolnictví skrze organizaci, je volný přístup zařízení a rozvrh činnosti dobrovolníka ponechané zcela na něm, může dělat to, co on sám si vybere a jak často chce. To bylo zmiňované u dvou respondentů jako výhoda oproti placené práci, či možnosti brigády. Dobrovolnost a jistý způsob nezávaznosti, činnost z vlastní vůle, byla velmi pozitivně vnímána všemi respondenty.

Petr „*tady mám tu výhodu, že nejsem vázaný časem, kdybych měl placenou brigádu, tak jsem vázaný. Tady, když si potřebuju něco zařídit, tak stačí ty lidičky přivést a odvézt a nemusím tady těch 8 hodin ani být. Stačí, když tady budu třeba 3, 4 hodinky, takže mi to takhle vyhovuje.*“

Barbora „*Já jsem sem přišla a paní, co to tu měla na starosti mi řekla, abych se rozhlédla a abych dělala, co chci a co nechci, abych nedělala, že nemám vůbec žádnou povinnost. Což opravdu ulehčilo, než se člověk rozkoukal.*“

Shrnutí

Výzkum měl za cíl pokusit se zjistit místo dobrovolnictví v životě seniorů, prvotní impuls k této činnosti, hodnotu dobrovolné činnosti v jejich životě, s přihlédnutím k tomu, zda-li dobrovolnickou činnost provozovali i před rokem 1989. Žádný z mých respondentů dobrovolnou činnost v komunistické éře neprovozoval.

Reprezentativnost účelového výběru nelze široce generalizovat, je reprezentativní pouze vůči zkoumané otázce (místo dobrovolnictví v životě seniorů, prvotní impuls k této činnosti, hodnota dobrovolnictví v jejich životě), na skupinu vybraných dobrovolníků. Výzkum probíhal mezi lidmi staršími 63 let, v důchodu, v oblasti formálního, více jak dvouletého dobrovolnictví v sociálních službách.

Motivace dobrovolníků je tedy v převážné míře reciproční, tedy motivace, kdy z činnosti, služby získává jak dobrovolník, tak ten, komu je služba určena (potřeba být užitečný, zůstat aktivní, pomoci zůstat aktivní ostatním, oplatit službu společnosti). Blíže související je i motivace konvenční, která bývá často spojována s náboženskými důvody (motivace z náboženských důvodů se mi zcela nepotvrdila, pouze jedna respondentka uvedla, že je věřící a k dobrovolnictví se dostala přes inzerát v katolickém týdeníku), přesto, že většina respondentů byla z náboženského zařízení, důležitou součástí rozhodnutí k činnosti víra nebyla. Ale je tu důležitý fakt morálních a společenských pravidel (oplácení dobrého společnosti, myšlení na svou vlastní budoucnost a stáří, altruismus).

Impulsy, důvody a postoje k dobrovolné činnosti jsem rozdělila na několik témat a podtémat, která mi z rozhovorů vzešla. Tedy období před rokem 1989, kdy jsem pouze konstatovala, že se dobrovolnické činnosti moji respondenti neúčastnili a v této souvislosti jsem si všimla shodného postoje několika respondentů ke komunistickému režimu a rozvoji oblasti zájmových činností, které praktikovali i v době před rokem 1989; dobrovolnická činnost všech mých respondentů se rozvíjí po roce 1989 a v důchodovém věku, respektive v momentě odchodu do důchodu, skončí placené zaměstnání a přichází dobrovolnictví.

Toto období jsem rozdělila na smrt partnera jako předznamenání dobrovolnické činnosti; návaznost na předešlé zaměstnání; dobrovolnictví jako další aktivita a dobrovolnictví seniorů v kontrastu k dětem. Posledním tématem byly konkrétní dobrovolnické činnosti, které respondenti vykonávají, s podtématem flexibility přístupu organizací. Dva nejvýznačnější impulsy, které vedly respondenty k dobrovolnictví byla smrt partnera, okolnosti s tím spjaté a potřeba návaznosti na zaměstnání. V některých případech se tyto

dva důvody velmi prolínaly.

Ve dvou případech byla i velmi důležitá osoba, důvěrná, přes kterou se respondenti k činnosti dostali. Ostatní se k činnosti dostali přes leták, inzerát v novinách, informace od známého, členství v organizaci a spojení s organizací v souvislosti s předešlým kontaktem v minulosti.

Shodným znakem všech respondentů je, dle jejich vyprávění, jistá houževnatost, potřeba pravidelné činnosti, potřeba být v kontaktu s lidmi, stále „něco dělat“ a učit se nové věci. Tyto projevy aktivity jsou z rozhovorů znatelné v celém jejich životě, ať už se to týkalo náročného zaměstnání, v kombinaci s výchovou dětí nebo širokého okruhu zájmových činností.

Motivace k této činnosti je jednak zapříčiněna vlastní potřebou zůstat aktivní, mít pravidelnou činnost, být v kontaktu s ostatními, nežít osamoceně a být užitečný. Současně se tato motivace prolíná s potřebou oplatit společnosti službu, která byla poskytnuta respondentům osobně, potažmo jejich blízkým. Z této činnosti se u čtyř z mých respondentů stala příjemná a důležitá součást jejich života, a u dvou z nich je to považováno dokonce za „druhý domov“.

Další tři respondentky považují tuto činnost za součást života také, ale spíše ve smyslu potřeby činnosti, která je udržuje v aktivitě a navazuje na jejich původní zaměstnání.

Před rokem 1989 byla organizovaně, ale soukromně, neformálně, v soukromých skupinách provozována opakovaně turistika a amatérské divadlo. Jako záliby byly uváděny sport, zahrádkaření, četba, divadlo, hudba.

Sebepojetí respondentů by se z daných rozhovorů mohlo hodnotit jako celoživotní potřeba být aktivní, potřeba pravidelných činností, práce, návaznosti na práci, kontaktu s druhými, přičemž ve spojení s dobrovolnictvím se to ve výše vedených případech jeví jako dobré řešení.

Motivace, které jsou uváděny v souvislosti zahraničních výzkumů sice nemohu potvrdit svým výzkumem, z psychologického hlediska a výzkumu, ale mohu alespoň souhlasit s tím, že rozvoj osobnosti starších dobrovolníků s jejich činností souvisí, už jen z toho důvodu, že v činnosti pokračují do poměrně vysokého věku, obohacují se různorodostí aktivit, se kterými je jejich dobrovolnictví spojené a mají jistý pocit potřebnosti a smysluplnosti.

Teorie plánovaného chování je teorií, kterou lze aplikovat de facto i na mé respondenty v tom smyslu, že vnější, sociální vlivy (např. nemoc, úmrtí, ztráta zaměstnání) dostanou

člověka do určitého stavu, který ho buď nechá pasivním, ve smyslu, že se nic v jeho dalším životě nezmění, a nebo ho osobní faktory donutí svůj postoj změnit a ovlivní následné chování. Podobně je tomu u teorie sebeurčení. U funkcionální analýzy se spojí několik faktorů, kdy se lidé k dobrovolnické činnosti nabízejí proto, aby uspokojili jednu nebo více potřeb či motivů. Přičemž motivace i důvody se mohou s průběhem času a činností měnit.

Motivace dobrovolníka je z určité části dána jeho předchozím nastavením (situací, v které se ocitá, kdy přemýšlí, jakou další činnost bude dělat, když už nemůže dělat původní práci nebo, jakým způsobem je možné oplatit pomoc, která byla poskytnuta jemu, jeho blízkému). Důležitý je zde fakt aktivního postoje něco dělat.

K ověření výše zmíněných psychologických teorií by ale musel být výzkum zaměřen více na osobnost dobrovolníka, rozhovorů by bezesporu muselo proběhnout více a více do hloubky, v souvislosti s celým životem a událostmi v něm. Na tento typ výzkumu by zcela jistě byl vhodnou formou původně zamýšlený opakovaný hloubkový nestrukturovaný rozhovor.

8 Závěr

Čtyřicetiletý komunistický režim zanechal na české občanské společnosti zajisté silný následky, zejména pak pokud hovoříme o její aktivitě. Jedná se stále o poměrně silnou roli státu, přerušení silných tradic dobrovolnictví a dárcovství. Tato situace s přijetím demokracie se samozřejmě postupně zlepšuje, angažovanost českých občanů, jak v neformálních sdruženích, tak ve formálních se zvyšuje, vzniká mnoho iniciativ a nových nestátních neziskových organizací v různorodých oblastech, které pracují na tom, aby se lidé veřejně vyjadřovali ke všemu, co se jich týká a současně, aby brali za svá rozhodnutí a činy osobní zodpovědnost. Podobně se navyšuje počet aktivních lidí v dobrovolnictví a dárcovství. Angažovanost českých občanů v demokratickém státě je tedy to, co má sílu a potenciál věci změnit, co je sociální kapitál. Samozřejmě, stejně jako ve všech postkomunistických zemích to stojí mnohem více úsilí a ještě více času, než např. v zemích západní Evropy, USA nebo zmíněné Austrálie.

V oblasti dobrovolnictví je na zvýšení produktivity seniorské populace možné nahlížet z jednoho pohledu jako snahu posílit ekonomiku státu a z druhého pohledu jako zvýšení kvality života seniorů a posílení sociálních a společenských vazeb, solidarity, zvyšování sociálního kapitálu společnosti. Vzhledem k tomu, že lidé pracují a budou pracovat čím dál déle, do vyššího věku, hledají možnosti a alternativy, které jim pomohou přechod z placeného zaměstnání smysluplně nahradit, samozřejmě s přihlédnutím k jejich aktuálnímu stavu, jak zdravotnímu, tak ekonomickému. Stárnutí by mělo být přímo provázeno, pokud senioři mají potřebu a zájem být zahrnuti ve společnosti, ať už jako pracující nebo dobrovolníci.

České výzkumy „*Senioři vítáni*“ a „*50+ aktivně*“ ukázaly, jak lze českou občanskou společnost obohatit o potenciál seniorů, jak senioři sami rádi budou vtaženi do aktivního působení na veřejný život, jak o to stojí. Nicméně je to běh na delší trať, jak ze strany přístupu seniorů samotných, odbourávání bariér, počáteční nedůvěry, víry ve vlastní zkušenosti, znalosti a potřebnost, tak ze strany větší iniciativy a spolupráce NNO, místních samospráv, státu a jiných např. vzdělávacích institucí, celkovému nastavení v přemýšlení a přizpůsobení stávající demografické situace. Tyto výzkumy nejen představily skrytý potenciál seniorů, ale i inspiraci ze zahraničí, kde programy pro dobrovolnictví seniorů a jejich větší participaci na životě komunit, obcí i regionů využívají se samozřejmostí, nejen z demografických důvodů stárnutí populace a nutnosti zapojovat tak občany do veřejného

života, ale i z důvodů sociálních, zejména vytváření solidarity, vzájemné spolupráce, sociálních vazeb a mezigenerační komunikaci. Jde také o změnu pohledu na starší generaci jako pasivního příjemce sociálních podpor a generace, která co mohla, už nabídla, jde o vyvrácení zajetých stereotypů a mýtů o lidech v důchodovém věku. Pohled na seniory může v první řadě změnit rodina, rodinné vazby a vztahy, ale samozřejmě i média a politika státu, ti všichni mají vliv na mezigenerační napětí.

V České republice je vývoj na dobré cestě a výzva pro větší spolupráci a iniciativu mezi státními institucemi, místními samosprávami, NNO a dalšími relevantními subjekty je veliká.

Pohled na dobrovolnictví seniorů v zahraničí se v některých faktech setkával i s poznatky z mého kvalitativního výzkumu.

V otázce produktivity stáří spojené s dobrovolnictvím je zřetelné spojení s lepší kvalitou života, uvědomovanou sebeúctou. Sebeúcta a sebevědomí byli ve výzkumech při vstupu seniora k dobrovolnické činnosti vnímány jako slabší, senioři si nevěřili, nevěřili, že mohou něco nabídnout. S dobrovolnictvím jejich sebevědomí narůstá a je spjaté s aktivní seberealizací.

Motivace seniorů k dobrovolnictví se povětšinou odvíjí od osobních postojů, sociálních norem, vlastních schopností a záměrů. Lidé, kteří se rozhodli angažovat v dobrovolnictví, mohou získat mnoho rozličných a smysluplných zkušeností. Otevřenost k novým zkušenostem, vyhledávání tohoto prostředí lidem poskytuje celkově lépe obsáhnout prostředí, v kterém se pohybují, než lidem, kteří jsou ke zkušenostem uzavření. Ze zahraničních výzkumů vyplývá, že lidé celkově otevřenější novým situacím mají současně rozvinutější osobnost, než ti, kteří tuto otevřenost nemají. Navíc tyto situace i všeobecně cíleně vyhledávají. Dobrovolnictví je jednou z možností, jak rozvoj osobnosti podpořit. V zahraničních výzkumech byly také zmiňovány motivační teorie funkcionální analýza, kdy člověk uspokojuje jeden nebo více motivů či potřeb a identita hrané role, v našem případě role dobrovolníka. Zahraniční výzkumy, které se také věnovaly výzkumu formálního dobrovolnictví seniorů, shodně s mým výzkumem, konstatují potřebu starších dobrovolníků být zařazen do společnosti, být přijat, necítit se jako přítěž, ba právě naopak nabídnout získané zkušenosti, znalosti a praxi. Teorie motivací, které se objevily v zahraničních výzkumech (funkcionální analýza, teorie identity hraných rolí apod.) jsou

teoriemi, které souvisejí s celkovým rozvojem osobnosti, chováním naučeným a získaným, vnitřními a vnějšími ovlivňujícími faktory; ač se v mojí práci věnuji uvedeným teoriím jen rámcově, nacházím jisté konotace s těmito teoriemi ve výstupech z provedeného kvalitativního výzkumu. Všichni moji respondenti byli velmi aktivními lidmi po celý svůj život, dle svých vyprávění, u všech se objevovala vnitřní potřeba pracovat, objevovat a zkoušet nové, být užitečný v rámci svých možností. Dle vyprávění se toho v jejich životě mnoho událo, jejich život nebyl monotónní. Nemohu zhodnotit osobnostní rozvoj mých respondentů, nicméně se domnívám, že by další, hlubší a obsáhlejší výzkum tímto směrem byl velmi zajímavý, např. v otázce identity dobrovolnické role. Identitu dobrovolnické role je v souvislosti s českým dobrovolnictvím potřeba vytvářet, protože zde nemá pevný základ. Je třeba identitu dobrovolníka zahrnout do osobností lidí tak, aby byla vnímána jako motivační prvek pro ostatní a nikoli jako bariéra. Zde se setkáváme s doporučeními Kateřiny Ficové v rámci její diplomové práce, ve které zmiňuje právě onu potřebu identity role dobrovolníka a doporučuje pro další výzkum identitu dobrovolníka zkoumat, už jen pro specifika postkomunistické české občanské společnosti a dobrovolnictví. Tím by se např. mohla i vysvětlit nižší míra dobrovolnictví v České republice v porovnání se zeměmi západní Evropy a Spojených Států Amerických. (Ficová, 2010)

Motivace mých respondentů byla dle základní charakteristiky teorií motivací k dobrovolnictví převážně reciproční, tedy motivace kdy dobrovolník dává něco ze sebe a získává jak příjemce služby, tak dobrovolník sám (potřeba zůstat aktivní, pomoci zůstat aktivní druhým, oplatit službu společnosti, poskytnout své znalosti a schopnosti, udržet si pravidelný režim). Dále se objevila motivace konvenční, která bývá spjatá s náboženskými důvody. Podotýkám, že tato motivace nebyla spojena s působením v náboženském zařízení a byla konstatována pouze u jedné respondentky, která uvedla, že je věřící.

Prvotní impuls jak se stát dobrovolníkem v mém výzkumu je převážně potřeba navázat na předchozí zaměstnání, udržet si jisté návyky spojené s pravidelností, řádem, „pracovat“ po smrti blízkého partnera, využít čas smysluplně, oplatit společnosti péči, která byla poskytnuta jím samým (např. po dlouhodobé nemoci) a samozřejmě redukce rodičovských rolí. Podobné impulsy pro dobrovolnickou činnost se objevovaly i v zahraničních výzkumech, potřeba návaznosti po ukončení placeného zaměstnání, určitý „pracovní most“, který je ale na druhou stranu přizpůsoben časovým a kapacitním

možnostem dobrovolníka, tzn. zkrácená doba dobrovolnické činnosti, flexibilita v časových možnostech a pravidelnosti docházení, možnost vybrat si organizaci a konkrétní činnost. Pracovní a sociální vazby jsou předpoklady nebo souvisejí s následnou potřebou je udržovat dále. Stejně tak je motivací altruismus či potřeba oplatit komunitě, společnosti. V mém výzkumu se nepotvrdila role náboženství, které by významně ovlivnilo rozhodnutí stát se dobrovolníkem. Tato souvislost byla naopak v jednom zahraničním výzkumu zmiňována jako důležitá. Nicméně jistý postoj „starší generace“ k přístupu k aktivnímu životu, práci, jistá morální vnitřní pravidla, nadšení, nastavení „přirozeného desatera“ z vyprávění vyznělo velmi často.

Vedle osobní motivace jsou tu i strukturální bariéry a podněty, které ovlivňují rozhodnutí k dobrovolnictví. Tyto strukturální faktory, přístupy a metody organizace, buď podporují nebo odrazují k dobrovolnické činnosti. Jako jedna z nejosvědčenějších metod jak získat dobrovolníka seniora, je osobní kontakt. „Žádost“ o pomoc v konkrétní situaci, v konkrétním projektu. Pokud je dobrovolník získán, jeho následný výkon a ochota k činnosti je také závislá na podpoře organizace, na podpoře role dobrovolníka. Stimulovat dobrovolníka může organizace několika způsoby – školením, pochvalou, veřejným uznáním, apod.

Zahraněční výzkumy zmínily fakt, že větší propagace organizací a získávání dobrovolníků není na škodu. To platí i mezi českými organizacemi, které se stále ještě neumí dostatečně sebe-propagovat, nabízet a představovat svou činnost a celkově se více osamostatnit.

Výsledkem výzkumů je také zjištění, že vládní i nevládní organizace a instituce se musejí ještě více zapojit do činnosti seniorského dobrovolnictví, více lidí získat pro tuto činnost. Jako nejdůležitější bylo zjištění, že lidé musejí získat potřebný podnět, důvod, více možností k tomu, aby se dobrovolníky stali.

Dalším podnětem k dobrovolnictví byl zmiňován respekt k času dobrovolníka seniora, mít na vědomí další jeho aktivity (hlídání vnoučat, zájmy, apod.) a také možnost vybrat si zaměření činnosti, které je dobrovolníkovi blízké. Jako bariéra byla v této souvislosti zmíněna neochota nebo spíše obavy z dlouhodobého závazku a pravidelné činnosti, k

formálnímu podepisování smluv. Na druhou stranu k nárazovým akcím a krátkodobým činnostem byli senioři nakloněni. K dlouhodobější činnosti by organizace dobrovolníky rády získávaly a byl to mimo jiné i záměr např. v některých pokračujících programech projektu „*Senioři vítáni*“. Tento záměr je zcela pochopitelný, protože dovoluje organizacím rozšíření a zlepšení poskytovaných služeb.

To, co neméně souvisí s motivy dobrovolné činnosti jsou socioekonomické faktory. Lepší zdravotní stav, vyšší vzdělání a lepší sociální podmínky jsou předpoklady spokojeného stáří a tedy možnosti a otevřenosti působit ve společnosti aktivně dále.

Doporučení pro neziskové organizace v ČR, které vyplývá z mého výzkumu, je intenzivnější cílené zaměření na dobrovolníky seniory, na aktivity šité na míru seniorům, přizpůsobené jejich možnostem, v rámci komunitních a regionálních projektů, které se z výše zmíněných výzkumů osvědčily. Doporučovala bych neziskovým organizacím pokusit se více zaměřit na projekty na mezigenerační propojení, nechat se inspirovat zahraničními organizacemi a projekty, napojit se na mezinárodní síť dobrovolnických seniorských organizací a navázat s nimi spolupráci. Mezigenerační propojení je důležité i z pozice seniora, který chce mladší generaci předat něco ze svého poznání. Současné aktivity pro seniory poskytované neziskovými organizacemi spadají spíše pod volnočasové, než cíleně zaměřené na aktivní využití potenciálu seniorů ve veřejném životě. Dále bych určitě doporučila organizacím zaměřit se na stimulaci a motivaci dobrovolníka, jednak na podporu vytváření role dobrovolníka, jak bylo zmíněno výše, tak na jeho dlouhodobé udržení. To je dle výzkumů velmi úzce spojeno, organizace, které si chtějí dlouhodobě udržet dobrovolníka, musejí stavět na jeho roli, měly by ho dokázat ocenit a uznat.

Použitá literatura a zdroje

Anheier, Helmut, K., Salamon, Lester, M. 1999. *Nástup neziskového sektoru, mezinárodní srovnání*. Praha. Agnes. (překlad anglického originálu The Emerging Sector Revisited [A Summary], 1998.)

Bočková, Lenka, Hastrmanová Šárka, Havrdová, Egle, Vojtková, Michaela. 2010. „50+ aktivně“. Praha. Respekt institut o.p.s.

Clinton, Bill. 2008. *Dárcovství*. Praha. Volvox Globator.

Ficová, Kateřina. 2011. *Motivace dobrovolníků: Analýza stávajících prací v ČR a doporučení pro další výzkum*. Diplomová práce. Praha.

Frič, Pavol a kolektiv. 2001. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. Praha. NROS a AGNES.

Frič, Pavol, Pospíšilová, Tereza a kol. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha. AGNES a HESTIA.

Geist, Bohumil. 2000. *Psychologický slovník*. Praha. Vodnář.

Hendl, Jan. 1999. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha. Karolinum.

Kolektiv autorů. 2005. *Definice neziskového sektoru. Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS*. Brno. CVNS.

Kolektiv autorů. 2001. *Dobrovolníci v neziskových organizacích*. Praha. Informační centrum neziskové organizace, o.p.s. s podporou MPSV.

Kolektiv autorů. 2003. *Vybrané aspekty života seniorů*. České Budějovice. Jihočeská univerzita České Budějovice, Zemědělská fakulta.

Kosina, Karel a kol. 2003. *Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky*. Praha. AGNES.

Kotýnková, Magdalena, Červenková Anna. 2001. *Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti*. Praha. VÚPSV.

Kvalita života ve stáří – Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 – 2012. 2008. Praha. Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Nakonečný, Milan. 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha. Academia.

Novotný, Michal a kol. 2003. *Dobrovolnictví středoškoláků*. Praha. HESTIA.

Novotný, Jiří, Lukeš, Martin a kol. 2008. *Faktory úspěchu nestátních neziskových organizací*. Praha. Oeconomica.

Penner, L. A. 2002. Dispositional and organizational influences on sustained volunteerism: An interactionist perspective. *Journal of Social Issues*, 58, 447-467

Rabušic, Ladislav a kol. 1997. *Česká společnost a seniori. Sociální, ekonomické a politické aspekty demografického stárnutí české společnosti*. Praha. Masarykova univerzita v Brně.

Seniori vítání, Sborník případových studií. 2008. Připravila Open Society Fund. Praha. Otevřená společnost, o.p.s.

Sozanská, Olga, Tošner, Jiří. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Praha. Portál.

Šormová, Lucie, Klégrová, Alžběta. 2006. *Dobrovolnictví*. Praha. Vzdělávací institut ochrany dětí, o.p.s.

Švaříček, Roman. Šed'ová Kateřina. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha. Portál.

Tošner, Jiří., editor. 2003. *Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace*. Praha. HESTIA.

Tošner, Jiří. 2008. *10 let rozvoje dobrovolnictví: rehabilitace občanských ctností*. Fórum sociální politiky. s. 26-28

Tošnerová, Tamara. 2002. *Ageismus. Průvodce stereotypy a mýty o stáří*. Praha. Ambulance pro poruchy paměti. Ústav lékařské etiky 3. LF UK, Praha a FNKU.

Vajdová, Tereza. 2005. *Česká občanská společnost 2004: po patnácti letech rozvoje*. Praha. NROS. FHS UK.

Vohralíková, Lenka, Rabušic, Ladislav. 2004. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Brno. Výzkumné centrum Brno. VÚPSV.

Zahraniční články:

Fengyan Tang. Morrow-Howell, Nancy. Songiee Hong. *Institutional Facilitation in Sustained Volunteering among Older Adult Volunteers*. Social Work Research; Sep2009, Vol. 33 Issue 3, p172-182, 11p.

Finkelstein, Marcia, A. *Predictors of volunteer time: The changing contributions of motive fulfillment and role identity*. Social Behavior & Personality: An International Journal; 2008, Vol. 36 Issue 10, p1353-1364.

Grano, C. Lucidi, F. Zelli, A. Violani, C. *Motives and Determinants of Volunteering in Older Adults: An Integrated Model*. International Journal of Aging & Human Development; 2008, Vol. 67 Issue 4, p305-326.

Morros, M., Pushkar, D., Reis, M. *A Study of Current, Former, and New Elderly Volunteers: A Comparison of Development and Trait Models Personality*. Journal of Adlt Development; 1998, Vol. 5, No. 4, p.219-230

Mutchler, Jan. E. Burr, Jeffrey, A. Caro, Francis G. *From Paid Worker to Volunteer: Leaving the Paid Work force and Volunteering in Later Life*. Social Forces. 2003. pp. 1267 – 1293.

Morrow-Howell, Nancy. *A Longer Worklife: The New Road to Volunteering*. Generations; Spring 2007, Vol. 31 Issue1, p 63-67,5p.

Warburton, J., Paynter J., Petriwskij A. *Volunteering as a Productive Aging Activity: Incentives and Barriers to Volunteering by Australian Seniors*. Journal of Applied Gerontology, Vol. 26 No. 4, August 2007, p. 333-354

Internetové zdroje:

[Druhy dobrovolnictví. \[cit. 28.2.2011\] Dostupné z "<http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/druhy-dobrovolnictvi/>"](http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/druhy-dobrovolnictvi/)

Důchodové pojištění. [cit. 15.3.2011] Dostupné z "<<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>>"

Legislativa dobrovolnictví. Dostupné z "<<http://www.dobrovolnik.cz/management-dobrovolnictvi/dobrovolnictvi-a-paragrafy/>>"

Standardy sociálních služeb. Příručka pro uživatele. [cit. 20.3.2011] Dostupné z „<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5965/skss_final_web.pdf>"

[Všeobecná deklaráce o dobrovolnictví. \[cit. 16.2.2011\] Dostupné z "<http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi/>"](http://www.dobrovolnik.cz/oblasti-dobrovolnictvi/vseobecna-deklarace-o-dobrovolnictvi/)

Zákony:

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě

Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů

Zákon č. 2/1993 Sb., listina základních práv a svobod

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Vyhláška č. 182/1991, provedení zákona o sociálním zabezpečení

Zákon č. 155/ 1995 Sb. o důchodovém pojištění

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Kategorie a kódy analýzy kvalitativního výzkumu

Příloha č. 2 – Seznam celorepublikových webových portálů pro seniory, seznam organizací a poraden pro seniory působících v hl.m. Praze, seznam nadací a nadačních fondů, seznam telefonních linek pro seniory

Příloha č. 1 Kategorie, kódy kvalitativního výzkumu

Dana, 63 let

kategorie – rodina, kódy – 2 dospělé děti (syn, dcera), manžel zemřel

kategorie – vzdělání, kódy – SŠ

kategorie - zaměstnání, kódy – učitelka v MŠ, vydavatelství – vedoucí předplatného, houževnatost, pracovitost, workoholismus

kategorie – dobrovolnictví, kódy – prvotní impuls a kontakt s dobrovolnictvím po mozkové příhodě (57let), vrátit péči, kt.byla poskytnuta jí, kontakt přes dceru, přátelské návštěvy – navrácení pomoci, kt.byla poskytnuta jí a současně aktivita, která ji udržuje v rytmu, pocit užitečnosti, organizování při vánočních akcích a olympiádě, rozšíření obzoru v oblasti NS, komunikace se starými lidmi

kategorie – mozková příhoda, kódy – rehabilitace, závislost na ostatních, začátek „od dítěte“, pravidelnost ve cvičení (paměť, rovnováha)

kategorie – zájmy, kódy - tai-chi, jóga, keramika, kontakt s druhými, za mlada amatérské divadlo, 15 let hry na housle, big beatová skupina

Vlad'ka, 69 let

kategorie - vzdělání, kódy – jedenáctiletka

kategorie - rodina, kódy - otec žil s rodinou krátce-zubař nesnášel komunisty, bratr-dvojče, zasnoubení v 18 letech s důstojníkem-nevyšlo to, 1. manželství (1964)-manžel těžce nemocný, 2 děti-syn (1965), dcera (1968), péče o nemocnou matku, asanace Žižkova. Stěhování do Karlína, přepadení, druhé manželství – rozvod 1989, vnoučata

kategorie - zaměstnání, kódy – mlékárna, Botel, děrovačka u počítače, Tesla Strašnice-personální oddělení, Muzeum skla, prodej na ŽL-mikrofon, veřejný projev

kategorie – dobrovolnictví, kódy – 2 roky, asistence výlety, doprovod, člen Ž90-Seniorská míle 3.místo, kontakt s lidmi, stále něco dělat

kategorie – doba před r.89, kódy – okupace 1968, strašný zážitek

kategorie – zájmy, kódy – KAN- klub angažovaných nestraníků, amatérské divadlo (r. 1990), horolezectví – minikurz (90.léta), turistika – založení skupiny Turistická výletní společnost (1990), založení vlastního amatérského divadel.spolku-autorské divadlo-studenti, pak starší lidé – Klasik (vlastní prostory, pak hostování)

Lenka, 81 let

kategorie - vzdělání, kódy – magistra farmacie

kategorie - rodina, kódy -vdova, rodina po smrti, samota

kategorie - zaměstnání, kódy – magistra, služby, náročné, zásobování roztoků pro střeďočas.kraj

kategorie – dobrovolnictví, kódy – zdravotní důvody, nepodařená operace sklivce-oslepnutí na jedno oko, pokračování zaměstnání – náhrada práce, lékařské prostředí-potřeba zůstat v profesi, smutek, od počátku vzniku Domova-sestra pracovala v lékárně, potřeba pracovat, převlékání postelí, krmení, asistence k vozíčkům-procházky, doprovod, dříve 2krát týdně-nyní 1krát týdně, přátelství, vděčnost lidí, náročnost

kategorie – doba před r.89, kódy – náročné zaměstnání, turistika

kategorie – zájmy, kódy – turistika, kontakt s lidmi, 40 let

Karolína, 71 let

kategorie – vzdělání, kódy – obecná škola, 3 měšťanky, SŠ – Vančurovo gymnázium, VŠ – reformy (komunist.režim), nástup v necelých 17letech – FF obor logika, historie, promoce (1962), postgraduál – matem.lingvistika (1963)

kategorie – zaměstnání, kódy – výzkumný ústav matem.strojů – systémový programátor, aplikace průmyslu (Československo, Anglie), programátor v ústavu očkovacích látek, Akademie – ústav teoret.aplik.matem. – správce systému, čeština pro cizince (soukromá škola), Coopers and Lambrend – s manželem - překlady účetnictví a právo (ŽL)

kategorie – rodina, kódy – narození 1939, svatba – 2.roč.VŠ, 5 dětí (3 děti během VŠ, 1 v Londýně, 5.po návratu), 4 děti konzervatoř, 5.dítě IT, manžel lékař, Londýn (1967-1969), penze v 54 letech, úmrtí manžela – pomoc dětí

kategorie – doba před revolucí 89, kódy – invaze 1968, Londýn 1967-1969, návrat do Československa-postavit se proti okupaci, něco dělat, zaměstnání, rodina, výchova dětí-hodně práce

kategorie – dobrovolnictví, kódy – původně nápad Unicef – děti, kontakt na známou osobu v Domě sv.K.B. - důvěra, psycholog.podpora – povídání si s lidmi, čtení, občas překlady, pravidelně 1krát týdně – 3,4 hodiny, staří potřeba pomoci více než mladí a děti, pocit soukromí po smrti manžela, část sobectví-pravidelnost, udržení rytmu, povinnost, kt.člověka donutí být aktivní, pokračování zaměstnání, potřeba pracovat-nebýt jen doma, vzpružující jak pro dobrovolníka, tak pro lidi v Domově

kategorie – zájmy, kódy – hudební věda, babské odbory – pomoc blízkým, přátelům (dělat věci spíš soukromně než veřejně, začít od sebe)

Petr, 67 let

kategorie – manželka, rodina, kódy – nemoc, starost a péče o manželku, úmrtí, 3 děti

kategorie – dobrovolnictví, kódy – předpoklad v lidech, pomáhat lidem, nebýt doma sám, význam-cítit se potřebný, očekávání pomoci v budoucnu pro sebe sama

kategorie – dobrovol.činnost, kódy – 3 roky, každý den mimo pátku, svoz a odvoz klientů stacionáře, práce na Domově, „chlapské práce“

kategorie – zaměstnání (původní profese), kódy – námořník

kategorie – doba před 89.rokem, kódy – práce převážně v zahraničí, čas s rodinou

kategorie – vzdělání, kódy – odborná škola lodní mechanik

Marie, 72 let

kategorie vzdělání, kódy – VŠ pedagogická fakulta, profesura - pedagogika-psychologie, doktorát

kategorie zaměstnání, kódy – 42 let ve školství, obecná, devítiletka, jedenáctiletka, ředitelka na ZŠ (od roku 88-89), zábava, štěstí kolektiv, žáci-jejich rodiče

kategorie rodina, kódy – nemocný manžel, maminka, tatínek, katolická tradice, příbuzní na Moravě, už jako malá učila plyšáky, rodiče ve školství

kategorie dobrovolnictví, kódy – katolický týdeník, potřeba užitečnosti, důchod, potřeba něco dělat, psycholog dobrovolník– 3 roky, rozmluvy s lidmi, pokračování zaměstnání, teď práce se starými lidmi důležitější než s dětmi (vlastní převýchova), dobrovolnictví zakořeněno v některých lidech-všichni to dělat nemůžou, následně pracovní poměr jako koordinátor duchovní péče (0,5 úvazek)-farář, řeholní sestry, zábava, náplň současného života-štěstí

kategorie doba před r.89, kódy – studium, práce, manželství, péče o nemocné rodiče, později péče o nemocného manžela

kategorie zájmy, kódy – sport, četba, domácnost, kurzy-duchovní cvičení

Barbora, 65 let

kategorie – rodina, kódy – vnoučata, děti, tchyně

kategorie – doba před r. 1989, kódy – zaměstnání, péče o rodinu, děti, zájmová činnost – zahrádkaření tchyně

kategorie – zájmy, kódy – zahrada, četba, výlety, divadlo, rodina

kategorie – dobrovolnictví, kódy – 8let, po smrti manžela, oplatit péči o manžela, komunikace se starými lidmi, následné využití zkušeností ve vlastní rodině, blízcí lidé, pocit užitečnosti, smysluplnosti, nebýt sám

kategorie – dobrovol.činnost, kódy – pravidelnost 1krát týdně, dopol. stacionář-hry, čtení, cvičení, povídání, rozpomínání, odpo-Domov četba, začátky nelehké

Příloha č. 2 Organizace pro seniory

Webové portály pro seniory:

Aktivity seniorů, www.animatori.cz

www.e-senior.cz

[Gerontologie](http://www.gerontologie.cz) - informační servis o službách pro seniory, www.gerontologie.cz

Isenior, www.isenior.cz

Mezinárodní komunita seniorů, www.senior.com

Portál pro seniory, www.senio.cz

[Sduchodci](http://www.sduchodci.cz) - Důchodcovský ombudsman, www.sduchodci.cz

Seniorclub.cz, www.seniorclub.cz

Senior internet klub při VŠE, <http://sik.vse.cz/>

[Společnost přátelská všem generacím](http://www.spvg.cz), www.spvg.cz

Šedesátka – web pro seniory, <http://sedesatka.cz>

Třetí věk, www.tretivek.cz/

Veletrh For senior 2011, <http://www.forsenior.cz/2011/cz/intercept.asp>

Žijeme naplno, www.zijemenaplno.cz

Občanská sdružení, Obecně prospěšné společnosti, Nadační fondy, svazy, kluby a komunity důchodců působící v hl.m. Praze:

Elpida plus, o.p.s., www.elpida.cz

LEDAX, o.p.s. - služby pro seniory, www.ledax.cz

Život 90, www.zivot90.cz

[Svaz důchodců České republiky, o.s.](http://www.sdcz.cz), www.sdcz.cz

[Seniorcentrum](http://seniorcentrum.cz) - komplex služeb o. s. Senior, <http://seniorcentrum.cz>

NF Senior, www.nf-senior.cz

NF Senioři skupiny ČEZ, www.cez.cz

[Rada seniorů ČR](http://www.rscr.cz), www.rscr.cz

Remedium o.s. Praha, www.vstupujte.cz

Kulturní centrum Vltavská, www.vltavska.cz

Občanské sdružení Gema, www.gerontocentrum.cz

Seniorum.cz, www.seniorum.cz

Senro o.s., www.senro.cz

Klub seniorů, Tomášská 6, Praha 1, 110 00
Svaz důchodců ČR, Hořanská 2, Praha 3, 130 00
Klub seniorů, Podolská 31, Praha 4, 147 00
Veřejné komunitní centrum Domov Sue
Ryder, Michelská 1/7, Praha 4, 140 00
Klub důchodců Místní organizace Svazu
důchodců Praha 5, Kulturní klub Poštovka, Zahradníčkova 1118/2, Praha 5 –
Košíře, 150 00
Klub důchodců – DPS, Bulovka 10, Praha 8, 180 00
Klub pro seniory – Campanus, Jírovcovo nám. 1782, Praha 4 –
Chodov, 148 00
Klub seniorů Velká Ohrada, Přecechtělova 2229, Praha 13,
155 00
Klub aktivního stáří Oblastní spolek Českého
Červeného kříže, Malkovského 603, Praha 18, 199 00
Klub důchodců, Mírovná ulice – Hasičská zbrojnice, Praha
22 – Kolovraty, 103 00
Klas – Klub aktivního stáří Zbraslav, Elišky Přemyslovny 399, Praha
Zbraslav (<http://klas.7x.cz>)
Občanské sdružení Veselý Smíchov, Grafická 13, Praha 5, (www.veselysmichov.cz)
Pražský senior, Centrum sociálních služeb <http://www.prazskysenior.cz/>

Nadace:

Veselý senior, www.veselysenior.cz
Nadace Senio, www.senio.cz/nadace
Nadace Vodafone, www.nadacevodafone.cz
Výbor dobré vůle Olgy Havlové, www.vdv.cz
Nadace České spořitelny, www.nadacecs.cz
Nadace OKD, www.nadaceokd.cz
Nadace Adra, www.nadace-adra.cz
Nadace Taťány Kuchařové, www.krasapomoci.cz

Magazíny (i internetové):

Senior tip -internetový magazín nejen pro seniory, www.seniortip.cz

Vital plus, www.vitalplus.org

Senior revue, <http://seniorrevue.cz>

Revue 50plus, www.revue50plus.cz

Generace 90

Gema, <http://www.gerontocentrum.cz/gema/>

Vstupujte.cz, www.vstupujte.cz

Generace, www.casopisgenerace.cz

Doba seniorů

Univerzity třetího věku

ČVUT – České vysoké učení technické v Praze

ČZU – Česká zemědělská univerzita v Praze

ČZU PEF – Česká zemědělská univerzita PEF v Praze

MU – Masarykova univerzita Brno

MZLU – Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

SLU – Slezská univerzita v Opavě

TUL – Technická univerzita v Liberci

UHK – Univerzita Hradec Králové

UJEP – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

UK – Univerzita Karlova v Praze

UPa – Univerzita Pardubice

UPOL – Univerzita Palackého Olomouc

UTB – Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

VFU – Veterinární a farmaceutická univerzita Brno

VŠB – Vysoká škola báňská Ostrava

VŠE – Vysoká škola ekonomická

VŠCHT – Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

VŠPJ – Vysoká škola polytechnická Jihlava

VUT – Vysoké učení technické v Brně

ZČU – Západočeská univerzita v Plzni

Více informací o studiu nabízí i internetové stránky Asociace Univerzit Třetího Věku

<http://au3v.vutbr.cz/>

Občanské poradny (www.obcanskeporadny.cz) v hl. m. Praze

Občanská poradna Praha 1, Jakubská 3, 110 00 Praha 1

Tel: 222 310 110

E-mail: op.praha1@seznam.cz

Občanská poradna Společnou cestou, o.s., Spytihněvova 4, 128 00 Praha 2

Tel: 223 011 642

E-mail: poradna@spolcest.cz

Občanská poradna REMEDIUM Praha 3, Křišťanova 15, 130 00 Praha 3

Tel: 605 284 737

E-mail: obcanskaporadna@remedium.cz

Občanská poradna PROXIMA SOCIAL E, o.s., Rakovského 3138, 143 00 Praha 12

Tel: 241 770 232

E-mail: poradna@proximasociale.cz

Telefonní linky pro seniory:

Senior telefon - tel.: **800 157 157** - bezplatná linka pro seniory - sociální služba pro pomoc v jakékoli nesnázi funguje 24 hodin denně, 7 dní v týdnu (organizuje Život 90)

Zlatá linka seniorů - tel.: **800 200 007** - bezplatná linka důvěry pro seniory funguje Po-Pá 8-20 hodin, nabízí informace z lékařské, psychologické, právní či sociální oblasti (organizuje Elpida)

Linka sociální pomoci - tel.: **272 94 18 50**

Senior linka 156 - program prevence kriminality Městské policie Blansko. Jejím smyslem je pomoci seniorům, kteří jsou zdravotně postižení, či žijí osamoceně. Je možné ji použít v případě zdravotní indispozice nebo v případech, jako je nezvaná návštěva "obchodníků", kteří se vnutí do bytu.

Slovník důležitých pojmů

Dobrovolník - Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti. Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. (Šormová, 2006)

Formální dobrovolnictví – dobrovolnictví pořádané a organizované skrze instituce, v České republice převážně skrze NNO

Komunitní dobrovolnictví – na základě společných zájmů se dobrovolníci spontánně setkávají v přirozeném prostředí, jakým je církev či sportovní nebo dětská organizace (Tošner, 2002)

Manažerské dobrovolnictví – s dobrovolníky pracují profesionálně vedená dobrovolnická centra, která vyhledávají altruisticky zaměřené občany a nabízejí jim dobrovolnictví v řadě oborů lidské činnosti i organizací (Tošner, 2002)

Motiv - motivace je intrapsychicky probíhající proces, vyúsťující ve výsledný vnitřní stav – motiv (Nakonečný, 1998)

Nestátní nezisková organizace (NNO) - Definice nestátních neziskových organizací v České republice je odvozena od právní subjektivity: občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy, církevní právnické osoby“. (Definice neziskového sektoru, 2005)

Teorie identity rolí – teorie motivace dobrovolnictví, založená na vědní disciplíně sociologie, podle které je dobrovolník motivován udržováním si identity dobrovolníka (Penner, 2002)

Rejstřík

A	
Aktivní stárnutí	7, 15, 18, 22, 36
B	
Bariéry	29, 30, 35, 69
D	
Dobrovolnictví.....	6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 18, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70
F	
Formální dobrovolnictví.....	6, 7, 9, 42
Funkcionální analýza.....	28, 36, 67
I	
Institucionální faktory.....	30, 31, 35
M	
Manažerské dobrovolnictví.....	83
Motivace.....	8, 16, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 35, 36, 38, 40, 46, 63, 64, 65, 67, 69
N	
Neformální dobrovolnictví.....	34
P	
Potřeba.....	13, 32, 37, 46, 48, 49, 55, 56, 57, 59, 63, 64, 68, 69
Pracovní most.....	33, 68
Produktivní stáří.....	25, 35
S	
Senior.....	7, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 35, 36, 37, 38, 39, 45, 50, 52, 60, 63, 66, 67, 70
Socioekonomické faktory.....	34, 35, 70
Starý občan.....	15
T	
Teorie identity hraných rolí.....	36, 67
Teorie motivací.....	8, 24, 67
Z	
Zákon.....	6, 9, 12, 13, 14, 15, 20

O autorovi

Magdalena Špačková (narozena 9.12. 1982 v Praze)

Vystudovala bakalářské studium estetiky na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity v Brně. Navazující magisterské studium absolvovala na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, obor Studia občanského sektoru. Aktivním dobrovolníkem občanského sdružení pořádajícího celoročně tábory pro děti z dětských domovů a děti z rodin je 11 let. V současné době pracuje jako asistent v tréninkové kavárně pro lidi s mentálním postižením.